Rasûlullah'ın Arkadaşı Ebû Hureyre
Tarih Hedefli Yeni Bir Araştırma

أبو هريرة رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ

صاحب رسول الله صلى الله عليه وآله وسلم

دراسة حديثية تاريخية هادفة

تأليف

د. حارث بن سليمان

دار أم القرى

© Burhan Yayıncılık Turizm San. ve Tic. Ltd. Şti.

© Burhan İlmî Araştırmalar Merkezi

Rasûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem'in Arkadaşı Ebû Hureyre radiyallâhu anh

Özgün Adı:

Ebû Hureyre radiyallâhu anh Sâhibu Rasûlillâh sallallâhu aleyhi ve âlihi ve sellem Dirâsetun Hadîsiyyetun Târîhiyyetun Hâdifetun

Telif:

Dr. Hâris b. Süleymân

Yayına Hazırlık:

Burhan İlmi Araştırmalar Merkezi

Ümmülkura Yayınevi:
ISBN: 978-975-6415-
2012 İstanbul
kapak: filmevi
baskı-cilt: step ajans matbaacılık ltd. şti.
Göztepe mah. Bosna cad. No:11 Mahmutbey Bağcılar-İstanbul
Tel: 0212 446 88 46
stepajans@gmail.com
matbaa sertifika no:12266

yayıncı:
Burhan Yayıncılık Turizm San. ve Tic. Ltd. Şti.
Talatpaşa cad. No:233/1
Gültepe-Kağıthane/İstanbul
Tel: 0212 324 97 10
burhanbey@hotmail.com.tr

Her Hakkı Mahfuzdur

P.K. 123 Levent
İSTANBUL
Tel/Faks:
+90 212 324 97 10
www.ummulkura.com.tr

TARİH HEDEFLİ YENİ BİR ARAŞTIRMA

Rasûlullâh sallallâhu aleyhi ve sellem'in Arkadaşı

Ebû Hureyre

radiyallâhu anh

Dr. Hâris b. Süleyman

ümmülkura
Bilginin Işığında

İÇİNDEKİLER

İçindekiler 5
Önsöz 7

BİRİNCİ BÖLÜM

İsmi Ve Nesebi 11
Müslüman Oluşu Ve Sohbette Bulunması 12
Rasûlullah'a Olan Muhabbeti Ve Hizmeti 13
İlmi Ve Fazileti 17
İbadet Ve Takvası 19
Tevazusu, Cömertliği Ve Güzel Ahlakı 20
Annesine Karşı Davranışı Ve İnsanların Ona Olan Sevgisi 22
Rasûlullah'a Tabi Olma Hususundaki Hırsı 23
Bazı Hikmetli Sözleri 24
Rivâyetleri Ve Hıfzı 26
İlim Ehlinin Onun Hıfzına Şahitlikleri 28
Adalet Ve Zapt Yönü 30
Rivâyette Takip Ettiği Yol 34
Ebû Hureyre'nin Rivâyetlerindeki
Merfu Ve Mevkuf Haberler .....
Daveti Ve İlmin Yayılmasına Verdiği Önem 36
Ebû Hureyre Ve Ehl-i Beyt 43
1-Hz. Ali Hakkında Ondan Rivâyet Edilenler 44
2-Cafer b. Ebi Talib Hakkında Ondan Rivâyet Edilenler 45
3-Hasan Ve Hüseyin *radiyallâhu anh* Hakkında ,
Ondan Rivâyet Edilenler 45

İKİNCİ BÖLÜM

Ebû Hureyre Etrafında Kopartılan Batıl Şüpheler Ve Sebepleri

A- Onun Etrafında Kopartılan Batıl Şüpheler 48

Birinci Şüphe: Çok Rivâyette Bulunmuş Olması.....48

İkinci Şüphe: Bazı Sahabelerin Ona İtirazda Bulunmaları.....57

Üçüncü Şüphe: Karnını Doyurmağa Bakmakla İtham Edilmesi 60

Dördüncü Şüphe: Rasûlullah'tan Rivâyet Ettiği Bazı Rivâyetleri Gizlemesi.....65

Beşinci Şüphe: Ömer *radiyallâhu anh*ın Onu Bahreyn Valiliğinden Azletmesi.....68

Altıncı Şüphe: Ümeyye Oğulları İle Dostluk Kurmakla İtham Edilmesi 71

B- Etrafında Kopartılan Şüphelerin Sebepleri..... 75

Sonsöz 79

Kaynakça.....81

بِسْمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

ÖNSÖZ

Hamd, alemlerin Rabbi Allah'a aittir. Salât ve selam, âlemlere rahmet olarak gönderilmiş olan Muhammed *sallallâhu aleyhi ve sellem*'e ve bütün âl-i ve ashabına olsun.

Bazı insanlar cahilliklerinden ya da hevaları akıllarının önüne geçmiş olan kimseleri taklidlerinden dolayı Rasûlullah *sallallâhu aleyhi ve sellem*'in ashabı üzerinden çıkar elde etme alışkanlığını devam ettirmektedirler. O sahabeler ki; Allah'ın Elçisine iman ederek sohbetinde bulunmakla şeref kazanmışlar, ona yardım edip destek olmuşlar, bu ümmetin medeniyyetinin, yüceliğinin, iftihar duyacağı ve diğer ümmetlere karşı üstünlük kazanacağı tarihinin oluşumunda her türlü çaba ve gayreti göstererek O *sallallâhu aleyhi ve sellem*'le birlikte pay sahibi olmuşlardır. Eğer onlar olmasaydı –*tabiki bütün bunlar Allah Teâlâ'nın dilemesiyledir* – İslam muzaffer olmaz, yer yüzünün her tarafına yayılmaz ve uzak diyarlara ulaşmazdı. Bu sebeple dil, renk ve ırk farklılığına rağmen ümmetler ve topluluklar onun sebebiyle hidayet buldu, onunla saadete ulaşıp başkalarına efendi oldular, derken bu ve yer darlığından dolayı zikredemediğimiz diğer büyük gayretler sebebiyle; Allah Teâlâ'nın, Kur'an-ı Kerim'in bir çok ayetinde onları övmesine, kendilerinden razı olmasına ve onları mükafatlandırmasına mazhar olmuşlardır:

"İslam'a hizmette öne geçen Muhacirler ve Ensar ile iyilikte onlara uyanlar var ya, Allah onlardan razı olmuştur.

Onlar da O'ndan razı olmuşlardır. Allah, onlara altlarından ırmaklar akan ve içinde ebedi kalacakları cennetler hazırladı. İşte bu, en büyük kurtuluştur." (Tevbe, 9/100)

"Andolsunki o ağacın altında sana biat ederlerken Allah, o müminlerden razı olmuştur. Kalplerinde olanı bilmiş, onlara güven duygusu vermiş ve onları pek yakın bir fetihle ödüllendirmiştir." (el-Fetih:18)

"Elbette içinizden, fetihten önce infakta bulunup savaşanlar, daha sonra infak edip savaşanlara eşit değildir. Onların derecesi, sonradan infak edip savaşanlardan daha yüksektir. Bununla beraber Allah hepsine de en güzel olanı vadetmiştir. Allah'ın yaptıklarınızdan haberi vardır." (el-Hadid: 10)

Aynı zamanda onlar, Nebi *sallallâhu aleyhi ve sellem*'in bir çok hadisinde de O'nun övgüsüne ve onları başkalarına üstün tutmasına mazhar olmuşlardır. Bununla ilgili bazı hadisler sunalım:

"İnsanların en hayırlıları benim zamanımdakiler, sonra onlardan sonra gelenler, sonra onlardan sonra gelenlerdir..."(1)

"Sakın Ashabıma sövmeyin! sakın Ashabıma sövmeyin! Canım elinde olana yemin ederimki, sizden birisi Uhud dağı kadar altın infak etse bile, onlardan birisinin az bir parçasına veya yarısına yetişemez."(2)

"Ashabım hakkında size Allah'ı hatırlatırım Allah'ı! Ashabımı hedef haline getirmeyin. Onlara sevgi besleyen bana olan muhabbetinden dolayı sevgi beslemiştir. Onlara buğzeden de bana buğzundan dolayı buğzetmiştir. Onlara eziyet eden bana eziyet etmiş, bana eziyet eden de Allah'a eziyet

(1) Buhârî, (3/35); Müslim, (7/185)
(2) Buhârî, (7/21); Müslim, (7/188); Ebû Dâvûd, (4/214); İbni Hibbân, (No: 818), lafız Müslim'e aittir.

etmiştir. Kim Allah'a eziyet ederse, Allah'ın o kimseyi yakalaması yakındır."(3)

Allah Teâlâ'nın; onları sena etmesine, onlardan razı olmasına ve Rasûlullah *sallallâhu aleyhi ve sellem*'in onları kutlayıp desteklemesi ve ümmetin diğer fertlerine onları üstün görmesine rağmen, bir kısım günaha batmışların dilleri ve cesaretli kimselerin kalemleri sabikundan olanların ilkleri ve onlardan sonrakiler etrafında dönüp dolaşan bir ta'n halini almıştır.

Böylece söylemediklerini onlara söylettiler, yapmadıkları şeyleri onlara isnad ettiler ve onları tezkiye edip kendilerinden razı olduğunu ifade eden Kur'an-ı Kerim ayetlerini ve faziletleri Allah Rasûlünün *sallallâhu aleyhi ve sellem* sahih hadisleriyle desteklenmiş olmasını ve suçsuzluklarını önemsemeden ve gözardı ederek iftirada bulundular. Bu konuda, İslama düşman olup zahiren müslüman görünen kimselerin sokuşturduğu bir takım yalan rivâyetlere itimad ettiler. Hevaları onun büyük bir şey olduğu hususunda kurgular yapınca ona layık olanlar nazarında hakikata dönüşüverdi ya da hakikatmiş gibi oldu. Gerçekte ise bunlar, aslı olmayan, hastalıklı anlayışların ve hatalı sonuçların neticesinde oluşan bir takım hayal ve vehimlerden ibarettir.

Bu kitapta, kötü dillerin ağızlarından düşürmediği, istedikleri kadar yalan isnadında bulundukları ve bütün benliklerini kaplamış taassup ve hastalıklı hayallerin dikte ettiği batıl iddiaların hedefi olan yüce sahabelerden birisinin hayatını inceleyeceğim. O kişi; Rasûlullah'ın *sallallâhu aleyhi ve sellem* arkadaşı, hizmetçisi ve sünnetinin koruyucusu olan büyük sahabi "Ebû Hureyre" dir.

İşe onu tanıtmakla başlayacağım. Daha sonra onun Rasûlullah *sallallâhu aleyhi ve sellem*'in sohbetinde bulunması, Nebevi Sünnet'e hizmetindeki çabalarından bahsedeceğim. Sonra etrafında kopartılan şüpheleri, açık bir dille, kapalılıktan uzak bir

(3) İbni Hibbân, (8/189)

şekilde kısaca, herkesin anlayacağı bir anlatımla izah etmeğe çalışacağım. Kitabımın benden önce; bu yüce sahabenin tanıtımı, insafı, hiç bir makbul delil ve hüccete dayanmadığı halde etrafında oluşturulan iftiraların çürütülmesi hakkında yazan fazilet sahibi kimselerin yazdıklarıyla birlikte pay sahibi olmasını ümid ederim. Allah'tan yardım ve muvaffakiyyet dilerim.

Dr. Haris b. Süleyman
15 Muharrem 1420 Hicri
01 / 05 / 1999 Miladi

BİRİNCİ BÖLÜM

BİYOGRAFİ VE SİRET

İsmi ve Nesebi

Ebû Hureyre'nin *radiyallâhu anh* müslüman olmadan önceki ismi hakkında ihtilaf edilmiştir. Abduşems b. Sahr, Abdu Amr b. Abduğanem v.b. Müslüman olduktan sonra da ismi hakkında ihtilaf edilmiş olmakla birlikte en meşhur olan ismi Abdurrahman b. Sahr'dır. Kendisinin şöyle dediği rivâyet edilmiştir: " Cahiliye zamanında ismim Abduşems b. Sahr idi, bunun üzerine Rasûlullah *sallallâhu aleyhi ve sellem* beni Abdurrahman ismiyle adlandırdı." (4)

İsmi ne olursa olsun 'Ebû Hureyre' künyesi ismine baskın gelmiş , onunla tanınır olmuş ve bu künye kullanıldığında sadece ona ait olduğu belirgin hale gelmiştir.

Kendisine bu künyenin verilme sebebi hakkında şöyle dediği rivâyet edilmiştir." Ailemin koyunlarını otlatıyordum ve küçük bir de kedim vardı, gece onu ağaca bırakır gündüz olunca da yanıma alır beraberimde götürür ve onunla oynardım, bundan dolayı bana Ebû Hureyre künyesini koydular."(5)

---

(4) el-Hakim, *el-Müstedrek*: (3/507). İbn Hacer, *el-İsâbe* (4/202). İbn Abdilber, *el-İstiab*, *el-İsâbe*'nin kenarında:(4/205) ve devamı.

(5) Tirmizî, *es-Sünen* (5/350). el-Hakim, *Müstedrek* (3/506).

Nesebi hakkında tarihçiler, onun Yemenli Ezdlilerin Devs kabilesinden olduğunu naklederler. Vefat tarihinin; 57, 58 veya 59 tarihinde 78 yaşında olduğu rivâyet edilmiştir. Birinci görüşü Hafız Zehebî zayıf bulmuş, ancak Hafız İbni Hacer bu görüşe itimad etmiştir. Medine-i Münevvere'de vefat ettiği ya da Akik bölgesinde vefat edip naaşının Medine'ye getirilerek Baki mezarlığına defnedildiği söylenmiştir. Abdullah b. Ömer ve Ebû Said el-Hudri de *radiyallâhu anh* cenazesine eşlik edenlerdendir.(6)

Müslüman Oluşu ve Sohbette Bulunması

Ebû Hureyre *radiyallâhu anh* Hicretin yedinci senesinin Muharrem ayında, Hayber senesi müslüman olmuş ve Rasûlullah *sallallâhu aleyhi ve sellem* ile beraber bu sefere iştirak etmiştir. Said b. Müseyyeb'den rivâyete göre Ebû Hureyre *radiyallâhu anh* demiştirki: " Hayber günü Rasûlullah *sallallâhu aleyhi ve sellem* ile beraber bulunduk..." (7)

Ebû'l-gays'ın rivâyetine göre Ebû Hureyre demiştirki: " Biz Nebi *sallallâhu aleyhi ve sellem* ile Hayber'e çıktık da Allah Teâlâ bize fetih nasip etti..." (8)

Daha sonra da gazvelere iştirak ederek Rasûlullah'ın *sallallâhu aleyhi ve sellem* sohbetinde bulunma şerefinin yanında Allah Teâlâ yolunda cihad etmenin faziletine de haiz olmuştur. Çünkü o, bu günden Rasûlullah'ın *sallallâhu aleyhi ve sellem* vefatına kadar dört seneyi aşkın bir zaman diliminde (9) O'nun *sallallâhu aleyhi ve sellem* sohbetinde bulunmuş, tam bir bağlılık göstererek ondan ilim elde etme uğruna herşeyden uzaklaşmış; öyleki, ne tarafa dönse

(6) el-Hakim, *el-Müstedrek* (3/508). Zehebî, *Siyer-i A'lâmi'n-Nubelâ* (2/262-627). İbn Hacer. *el-İsâbe* (4/210). İbn Abdilber, *el-İstiab* (4/209-210).
Akik: Medine-i Münevvere'den yaklaşık on mil uzaklıkta bir bölgedir.

(7) Buhârî: (5/74)

(8) Buhârî *Fethu'l-Bârî (*6/225); Müslim *Nevevî Şerhi* (1/42-43). Ahmed: (15/225)

(9) Müslim *Nevevî Şerhi* (2/128)

nereye gitse, onunla beraber dönmüş ve onunla beraber gitmiş, hazerde olsun seferde olsun ayrılmamacasına O *sallallâhu aleyhi ve sellem*'le el ele olmuştur. Zira alışveriş ve buna benzer hiç birşey onu alıkoyamıyordu.

Şöyle söylediğine dair yapılan rivâyet sahihtir: "Sizler Ebû Hureyre'nin Rasûlullah *sallallâhu aleyhi ve sellem*'den çok rivâyette bulunduğunu ileri sürüyorsunuz. Allah hesap görücüdür. Ben fakir biriydim, Muhacirleri çarşı-pazarda alışveriş, Ensarı da mallarını gözetim altında tutma zorunluluğu meşgul edip alıkoyarken ben, karın tokluğuna Rasûlullah *sallallâhu aleyhi ve sellem*'in sohbetinde bulunuyordum." Yine Rasûlullah *sallallâhu aleyhi ve sellem*'in bir meclisinde bulunurken şöyle buyurmuştu: *"Kim, ben sözümü bitirinceye kadar elbisesini açıp yayar sonra da onu toplarsa benden işittiği hiç birşeyi kesinlikle unutmayacaktır."* Ben de bunun üzerine hemen O *sallallâhu aleyhi ve sellem* sözünü bitirinceye kadar üzerimdeki elbiseyi yaydım sonra onu üzerime örttü. Canım elinde bulunana yemin ederimki daha sonra O'ndan işittiğim hiç birşeyi unutmadım."(10)

İşte bütün bu rivâyetlerden de anlıyoruz ki, Ebû Hureyre *radiyallâhu anh*'ı, Rasûlullah *sallallâhu aleyhi ve sellem*'in sohbetinde bulunması, ondan ayrılmaması ve hizmetinde bulunmasının bereketi kuşatmış, Allah Teâlâ da onu, bu sohbetin bereketi ile Rasûlullah'tan işittiğini ezberleyip unutmamakla rızıklandırmıştır.

Rasûlullah *sallallâhu aleyhi ve sellem*'e Olan Muhabbeti ve Hizmeti

Ebû Hureyre'nin *radiyallâhu anh* Rasûlullah'a *sallallâhu aleyhi ve sellem* olan sevgisi ve güveni son derece sağlamdı, O'nu *sallallâhu aleyhi ve sellem* hoşnut edecek şeylerle kendisine yakınlaşır, sevinç ve hüznüne eşlik eder, en yakınından da olsa Rasûlullah ile ilgili

(10) Buhârî (4/247); Müslim *Nevevî Şerhi* (16/52-53), Lafız Buhârî'ye aittir.

olumsuz herhangi bir söz duyması onu üzüntüye boğardı. Sahih bir rivâyete göre şöyle der: "Müşrik olan annemi İslama davet ediyordum, yine birgün davet ederken Rasûlullah *sallallâhu aleyhi ve sellem* hakkında hoşuma gitmeyen şeyler söyledi, ben de ağlayarak hemen Rasûlullah'ın *sallallâhu aleyhi ve sellem* yanına gidip dedim ki: Ey Allah'ın Resulü! Ben annemi İslama davet ediyorum ama o beni reddediyor. Bugün de davet ettim fakat senin hakkında hoşuma gitmeyen şeyler söyledi, ne olur Allah'a dua et de Ebû Hureyre'nin annesine hidayet etsin.

Bunun üzerine Rasûlullah *sallallâhu aleyhi ve sellem* şöyle dua etti: Allahım! Ebû Hureyre'nin annesine hidayet eyle. Derken Nebi *sallallâhu aleyhi ve sellem*in dua etmesi sebebiyle sevinç içerisinde oradan çıktım. Eve gelip de kapıya yaklaştığım da kapının kapalı olduğunu farkettim. Ayak seslerimi duyan annem bana: Ey Ebû Hureyre olduğun yerde kal! dedi. Ben bu arada su sesi işitiyordum, netice olarak boy abdesti alıp elbisesini giydi ve başörtüsünü almaya fırsat bulamadan kapıyı açtı ve : Ey Ebû Hureyre! Şahitlik ederim ki Allah'tan başka ilah yok ve yine şahitlik ederim ki Muhammed *sallallâhu aleyhi ve sellem* Allah'ın kulu ve resulüdür.

Bunun üzerine döndüm ve hemen Rasûlullah'ın *sallallâhu aleyhi ve sellem* yanına geldim, sevinçten dolayı ağlıyordum, dedim ki: Ya Resulellah! Müjdeler olsun! Allah duana icabet etti ve Ebû Hureyre'nin annesine hidayet eyledi. Bunun üzerine Allah Rasûlü *sallallâhu aleyhi ve sellem* Allah'a hamd-ü senada bulundu ve hayırlı olsun, buyurdu..."(11)

Bu hadis bize, Ebû Hureyre *radiyallâhu anh*'ın Nebi *sallallâhu aleyhi ve sellem*'e olan sevgisinden, Onunla ilgili herhangi bir olumsuz söz duyduğunda ağlamasından ve annesinin hidayeti için talep ettiği duasına icabet ederek - *ki bu duanın bereketiyle Al-*

(11) Müslim *Nevevî Şerhi* (16/51-92); İbn Hibbân *Fedâilu's-Sahâbe* (8/142). Lafız Müslim'e aittir.

lah ona hidayeti bahşetmiştir– kendisini onurlandırmasından dolayı bu durumun Ebû Hureyre'nin *radiyallâhu anh* mutluluğunu, sevincini ve ağlamasını artırması yönünden bir kare göstermektedir.

O, Rasûlullah *sallallâhu aleyhi ve sellem*'e olan sevgisini şu türlü sözlerle ifade ederdi: "Dostum *sallallâhu aleyhi ve sellem* bana üç şey tavsiye etti, ben onları ölünceye kadar bırakmam: Her aydan üçgün oruç, duha namazı ve vitri uyumadan önce kılmak."(12)

Dostumu şöyle buyururken işittim: "Mü'minin nuru abdest suyunun ulaştığı yere kadar ulaşır."(13)

Aynı zamanda Rasûlullah'a *sallallâhu aleyhi ve sellem* olan bağlılığını ve hiç bir fırsatı kaçırmayıp onu ganimet bilerek hizmet etmedeki hırsını da şöyle dile getirirdi. Bunlardan birisi, Rasûlullah *sallallâhu aleyhi ve sellem* abdest almak istediği zaman onun abdest suyunu taşımasıdır. Bununla ilgili olan Buhârî rivâyeti şöyledir: "O *radiyallâhu anh*, abdest alması ve ihtiyacını gidermesi için Rasûlullah'a *sallallâhu aleyhi ve sellem* bir kap götürüyordu, peşinden giderken: Kim o? Dedi, ben de: Ebû Hureyre, dedim. Dedi ki: "Temizlenmem için bana bir kaç tane taş getir, fakat kemik ve hayvan tersi getirme." Ben de elbisemin bir tarafında taşıyarak bir kaç tane taş getirip onun yanına koydum sonra oradan ayrıldım..." (14)

Başka bir örnek: Ebû Zur'a b. Amr b. Cerir'in Ebû Hureyre'den rivâyet ettiği şu haberdir: "Rasûlullah *sallallâhu aleyhi ve sellem* tuvalete girdi ben de hemen bir kap içerisinde su getirdim, önce istinca yaptı ardından elini yere sürdü ve sonra onu yıkadı, sonra başka bir kapla su getirdim de onunla abdest aldı."(15)

İşte bir örnek daha: Mücahid Ebû Hureyre'nin *radiyallâhu*

(12) Buhârî, 54). Müslim (2/158). Lafız Buhârî'ye aittir.
(13) Ahmed. *el-Müsned* (17/27).
(14) Buhârî, (2/240).
(15) Ahmed, *el-Müsned* (15/239).

anh şöyle dediğini rivâyet ediyor: "Rasûlullah *sallallâhu aleyhi ve sellem* bana uğradığında yüzümden açlığımı anladı ve bana:'Ebû Hureyre?' dedi, ben de: Buyur ya Resulellah, dedim. Onunla beraber eve girdim ve bir bardak süt gördü de dedi ki:'Bu size nereden geldi?' dedilerki: Falan kimse sana gönderdi. Bunun üzerine 'Ey Ebû Hureyre, git suffe ehlini çağır gelsinler' dedi. Suffe ehli İslam konuklarıdır, onların aileleri de malları da yoktur. Rasûlullah'a*sallallâhu aleyhi ve sellem* bir sadaka geldiğinde onu hemen onlara gönderir ve bu sadakadan hiç birşey almazdı. Fakat kendisine bir hediye gelse ondan nasiplenir ve suffa ehlini de ona ortak ederdi. Suffa ehlini çağırmak bana ağır geldi. Kendi kendime dedimki: Gücüm kuvvetim yerine gelsin diye bu sütten içmeyi ümit ediyordum, sonra bu süt suffe ehline bir şey yapmaz ki! Fakat Allah ve Rasûlüne itaatten başka çare yoktu. Bunun üzerine onları çağırmaya gittim onlar da bu davete icabet ederek geldiler. Meclise oturduklarında Rasûlullah *sallallâhu aleyhi ve sellem* buyurduki: 'Ey Ebû Hureyre, al bunu onlara ver. Ben de bardağı alıp vermeye başladım. Bir kişiye veriyordum, o kanıncaya kadar içiyordu. Böylece hepsine verdim. Sonra onu Rasûlullah'a verdim, bana tebessüm ederek başını kaldırıp buyurduki: 'Benle sen kaldık', ben de: Doğru söylüyorsun ya Resulellah, dedim. Buyurduki : Hadi iç, ben de içtim. Ardından;hadi iç, dedi, ben de içtim. Ardından: Hadi iç, dedi, ben yine içtim. O *sallallâhu aleyhi ve sellem*, iç demeye, ben de içmeye devam ediyordum. Derken sonunda: Seni Hak ile gönderene yemin ederim ki artık içecek yer bulamıyorum, dedim. Bunun üzerine bardağı aldı ve geri kalanını kendisi içti."(16)

Bu ve önceki rivâyetler, Ebû Hureyre *radiyallâhu anh*'ın Rasûlullah *sallallâhu aleyhi ve sellem*'in hizmetinde bulunma ve ona itaat etme

(16) Zehebî, *Siyer-i A'lâmi'n-Nubelâ:* (2/591). Bu rivâyetin aslı Buhârî'dedir: (7/179-180), Kitabu'r-Rikak. Suffe ise: Rasûlullah'ın *sallallâhu aleyhi ve sellem* fakir muhacirler için Mescid-i Nebevi'nin içerisinde hazırlamış olduğu bir mekandır.

hususundaki hırsını bize yansıtmaktadır. Aynı zamanda bu durum bize Rasûlullah *sallallâhu aleyhi ve sellem*'in itimad etmedeki sınırını ve onları kendi nefsine tercih etmesini de bize göstermektedir. Çünkü O *sallallâhu aleyhi ve sellem* İhtiyacı olmasına rağmen kendisine hediye edilen süte Ancak onların içip kendisinin *sallallâhu aleyhi ve sellem* bereketinin faziletiyle doyduktan sonra dokunmuştur. Böyle bir durumun, rahmet ve hidayet önderi ve yüce ahlak sahibi birisinden sadır olması garip karşılanacak bir şey değildir.

İlmi ve Fazileti

Ebû Hureyre *radiyallâhu anh* sahabenin alim ve faziletlilerinden birisi olup, buna onlardan bir çoğunun kendisinden rivâyette bulunmaları ve fetva için muracaatta bulunmaları şahitlik etmektedir. Zeyd b. Sabit, Ebû Eyyûb el-Ensârî, Abdullah b. Abbâs, Abdullah b. Ömer, Abdullah b. Zübeyr, 'Ubey b. Ka'b, Câbir b. Abdillah, Âişe, Misver b. Mahreme, Ebû Mûsâ el-Eş'arî, Enes b. Mâlik, Rasûlullah *sallallâhu aleyhi ve sellem*'in azadlı kölesi Ebû Rafi' gibi bir çak sahâbî *radiyallâhu anhum* ve Kabise b. Zueyb, Saîd b. el-Müseyyeb, 'Urve b. Zubeyr, Sâlim b. Abdillah b. Ömer, Ebû Seleme b. Abdirrahman, Ebû Salih es-Semmân, Atâ b. Ebi Rabah, Atâ b. Yesar, Mücahid, Şâbî, İbn Sîrîn, İkrime, İbni Ömer'in azadlı kölesi Nâfi', Ebû İdris el-Hulânî gibi bir çok tâbiîn *radiyallâhu anh* neslinden kimseler kendisinden rivâyette bulunmuştur.(17)

Buhârî derki: Kendisinden sekiz yüz veya daha fazla kimse rivâyette bulunmuştur.(18)

Ondan rivâyette bulundukları gibi soru sorma ve fetva hu-

(17) Hakim, *el-Müstedrek* (3/513). Zehebî, *Siyer-i A'lâmi'n-Nubelâ*, (2/580-585).

(18) Zehebî, *Tezkiretü'l Huffâz* (1/36). İbn Hacer, *el-İsâbe* (4/205)

susunda da kendisine müracaat ediyorlardı. Onlar içerisinde bu hususta onu öne sürüp sonra da söylediğine muvafakat edenler de vardı.

İmam Şafii *radiyallâhu anh* derki: Bize Malik, Yahya b. Said'den, o da Bukeyr b. Eşec'den, o da Muaviye b. Ebi Iyaş el-Ensari'den haber verdiğine göre o, İbni Zübeyr ile beraber otururken Muhammed b. İyas b. el-Bukeyr gelmiş ve cinsel ilişkiden önce hanımını üç talakla boşayan erkeğin durumunu sormuş, o da onu Ebû Hureyre ve İbni Abbas'ın yanına göndermiş. Her ikisi de Aişe'nin *radiyallâhu anh* yanındaydı, bunu gidip onlara sordu. Bınun üzerine İbni Abbas dediki: Ey Ebû Hureyre, hadi sen fetva ver, sana zor bir mesele geldi. O da şöyle cevap verdi: Bir talak kadını boşamış olmasına, üç talak ise kadının, o erkeğe haram olmasına sebep olur; taki başka bir erkekle evleninceye kadar. İbni Abbas da bu şekilde cevapladı. (19)

Zühri, Salim'in Ebû Hureyre'den şöyle işittiğini rivâyet etmiştir: Hacda ihramlı bir topluluk, bana ihramlı olmayanların avlandıkları hayvanların etinden kendilerine hediye etmelerinin hükmünü sordular, ben de yiyebileceklerine dair fetva verdim.(20)

Ziyad b. Mina'dan rivâyet edilmiştir: Derki: İbni Abbas, İbni Ömer, Ebû Said, Ebû Hureyre ve Cabir *radiyallâhu anhum* birbirlerine çok benzerlerdi. Medine'de Rasûlullah *sallallâhu aleyhi ve sellem*'e niyabeten, Osman *radiyallâhu anh*'ın vefatından itibaren kendi vefatlarına kadar fetva veriyorlardı. Fetva işte bu beş kişiye sorulurdu.(21)

Zehebî derki: İbn Abbâs gibi birisinin ona karşı saygılı olup, Ey Ebû Hureyre sen fetva ver, demesine dikkatini çekerim.(22)

(19) Malik, *el-Muvattâ* (2/75). Şâfiî, *el-Müsned* (2/36).
(20) Malik, *el-Muvattâ* (1/351-352).
(21) Zehebî, *Siyer-i A'lâmi'n-Nubelâ* (2/606-607).
(22) Aynı kaynak (2/609)

İbadet ve Takvası

Ebû Hureyre *radiyallâhu anh* ibadet, takva ve kendisini Allah'a yaklaştıracak her türlü şeyi yapmakla tanınır. Nasıl böyle olmasın ki! İbadette *'Üsve-i Hasene'* olan Zat *sallallâhu aleyhi ve sellem*'e arkadaşlık edip sohbetinde bulunmuş, bu hususta nefsine karşı nasıl mücahede ettiğini, hatta Rasûlullah *sallallâhu aleyhi ve sellem*'in ayaklarının şiştiğini görmüş ve bundan dolayı namazı, orucu, Kur'an kıraatini ve geceyi ihya etmeği çoğaltmıştır.

Hammad b. Zeyd, Abbas el-Ceriri'nin şöyle dediğini rivâyet etmiştir: Ebû Osman en-Nehdi'yi şöyle derken işittim: "Ebû Hureyre'ye yedi gün boyunca misafir oldum. O, Hanımı ve hizmetçisi geceyi üçe bölüyorlardı. Önce birisi namaz kılıyor, sonra o diğerini uyandırıyor ve o namaz kılıyor, sonra o yatıyor ve diğerini uyandırıyordu. Dedimki: Ey Ebû Hureyre nasıl oruç tutuyorsun? Dediki: Ben, her ayın başından üç gün oruç tutuyorum, başıma birşey gelirse o zaman da ayın sonunda tutuyorum."(23) İbni Cüreyc'den rivâyete göre demiştir ki: Ebû Hureyre dediki: Ben geceyi üçe bölerim. İlk vakti Kur'an kıraatine, ikinci vakti uyumaya, üçüncü vakti de Rasûlullah'ın *sallallâhu aleyhi ve sellem* hadisini müzakereye ayırırım.(24)

Sahih bir rivâyette şöyle demiştir: "Dostum Rasûlullah *sallallâhu aleyhi ve sellem* bana üç şeyi tavsiye buyurdu: Her aydan üçgün oruç, iki rekat duha namazı ve uyumadan önce vitri kılmak."(25)

Hammâd b. Seleme'nin, Hişâm b. Saîd b. Zeyd el-Ensârî'den, onun da Şurahbil'den rivâyet ettiğine göre, Ebû Hureyre *radiyallâhu anh* pazartesi ve Perşembe günleri oruç tutardı.(26)

Bunun yanında çokca tesbihde bulunur, bahşettiği İslam ni-

(23) Ahmed, *el-Müsned* (16/260)
(24) İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*:(8/113)
(25) Buhârî (2/247)
(26) Zehebî, *Siyer-i A'lâmi'n-Nubelâ* (2/610)

metinden ve diğer nimetlerden dolayı da Allah Teâlâ'ya hamdederdi. Aynı zamanda Allah Teâlâ'dan çok korkar ve cehennem ateşinden de çok sakınırdı, Allah, hepimizi ateşten sakındırsın.

Meymun b. Meysere'nin şöyle dediği rivâyet edilmiştir: "Ebû Hureyre'nin, günün başında ve sonunda olmak üzere her gün iki çığlığı vardı, şöyle derdi: Gece gitti, gündüz geldi ve al-i Fir'avn ateşe arzedildi. Onu ateşten Allah'a sığınandan başkası duyamaz."(27)

İbn Mubarek'ten şöyle rivâyet edilmiştir: Ebû Hureyre *radiyallâhu anh* ölüm hastalığında ağlamıştı, kendisine: Seni ağlatan nedir? Diye soruldu. O da dediki: Sizin şu dünyanızdan dolayı ağlamıyorum,. Yolculuğumun uzaklığına, azığımın azlığına ve yokuşta kalıp da son durağı cennet ya da ateş olan karargahtan hangisine götürüleceğimi bilmediğimden dolayı ağlıyorum.(28)

Yine İbn Mubarek'ten rivâyete göre Ebû Hureyre *radiyallâhu anh* şöyle demiştir:"Facir bir kimseye eline geçen bir nimetten dolayı sakın gıpta etme. Çünkü ardından onu çabucak isteyen bir talip vardır, cehennemdir ki ateşi yavaşladıkça onu artırırız." İbn Kesîr derki: "Ebû Hureyre *radiyallâhu anh*, sıdk, hıfz, diyanet, ibadet, zühd ve salih amel açısından yüce bir konumdaydı."(29)

Tevazusu, Cömertliği ve Güzel Ahlakı

Ebû Hureyre *radiyallâhu anh* hayatının her merhalesinde ileri düzeyde tevazusuyla tanınmış, günleri hoş geçip de Allah'ın kendilerine bolca verdiği zamanlarda geçmişini unutmağa çalışanlar gibi Allah Teâlâ'nın kendisine ilim, şan ve fazilet nimetlerini ihsan ettikten sonra dahi geçmişini unutmamıştır. Aksine o, fakirlik ve mahrumiyet içerisinde geçen sıkıntılı geçmişini; Allah

(27) Zehebî, *Siyer-i A'lâmi'n-Nubelâ* (2/611)
(28) Aynı kaynak (2/625)
(29) İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye* (8/113)

Teâlâ'nın kendisine bahşettiği din nimetinden ve diğer nimetlerden dolayı şükredip artmasına sebep olması için hiç bir zaman hatırından çıkarmamıştır. Şöyle dediği rivâyet edilmiştir: Yetim olarak büyüdüm, fakir olarak hicret ettim. Karnımı doyurmak ve ayağıma yer yapmak için Ğazvan'ın kızına işçilik yaptım, onlar bineklerine bindiklerinde ben salına salına yürüdüm, bineklerinden inerlerken onlara destek oldum. Dini dosdoğru,ve Ebû Hureyre'yi karın tokluğu ve ayağına yer edinme için Ğazvan'ın kızına işçilik yaptıktan sonra imam yapan Allah'a hamdolsun. (30)

Zehebî derki: O, büyüklüğü, ibadeti ve tevazusu yanında ilim kaplarındandı.(31)

O, tevazusu yanında aynı zamanda çok cömertti. Esen rüzgardan daha cömert olan efendimiz'e *sallallâhu aleyhi ve sellem* arkadaşlık yaptığı halde nasıl öyle olmasın ki! Ebû Nadra el-Abedi, et-Tafavi'den şöyle rivâyette bulunmuştur: O demiştirki: Altı ay Medine'de Ebû Hureyre'ye konuk oldum da ondan daha ciddiyetle hareket eden ve daha misafirperver davranan kimse görmedim.(32)

Rasûlullah'ın *sallallâhu aleyhi ve sellem* ashabı ile kastı, onun sözünden de anlaşıldığı üzere onlardan kendisine misafir olanlar kastedilmiş olmalıdır, yoksa hepsi değildir. Çünkü onlar arasında öyleleri varki, cömertlik ve keremde sahili olmayan umman gibidirler. Mütevaziliği ve eliaçıklığı yanında neşeli ve sevimli birisiydi ve konuşurken açık konuşurdu. Kimseye kin beslemez, başkasının elindekine tamah etmez, yanındakine razı olur ve bundan dolayı Allah'a şükrederdi.

---

(30) Zehebî, *Siyer-i A'lâmi'n-Nubelâ*:(2/611). İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*: (2/113)

(31) Zehebî, *Tezkiretü'l-Huffâz* (1/34). Buradaki 'İmam' sözüyle, ilim ve fetvada imam olmasını kastetmiş olmalıdır.

(32) Zehebî, Tezkretü'l-Huffaz:(1/35) ve *Siyer-i A'lâmi'n-Nubelâ*:(2/593). Et-Tafavi: Suffa ehlinden olan bir sahabidir. Ebû Nuaym, *el-Hilye* (1/375).

Kendisinin şöyle dediği rivâyet edilmiştir: "Yiyeceğimiz ancak iki siyah olan hurma ve su iken bizi ekmek ile doyuran Allah'a hamdolsun."(33)

Annesine Karşı Davranışı ve İnsanların Ona Olan Sevgisi

Ebû Hureyre *radiyallâhu anh* annesine de iyi davranırdı. Davranışına öneklerden birisi şu hadisedir: Allah'a ve Resulüne iman eder ümidiyle müşrik birisi olmasına rağmen hicret ederken annesini de yanına almıştır. Nitekim annesi için dua talebinde bulunmasından dolayı Allah Teâlâ Rasûlullah'ın *sallallâhu aleyhi ve sellem* duasını yerine getirmiş ve annesi iman etmiş, bunun üzerine kendisi de hıçkırığa boğulacak derecede sevince garkolmuştur.

Bir diğer örnek de kendisinden rivâyet edilen şu sözüdür: Birgün evden çıkmış mescide giderken bir topluluk gördüm, bana: Seni dışarı çıkaran nedir? Dediler. Ben de: Açlık, dedim. Bunun üzerine onlar da: Vallahi bizi de açlıktan başka bir şey çıkarmadı, dediler. Hemen kalkıp Rasûlullah *sallallâhu aleyhi ve sellem*'in yanına girdik ve şöyle buyurdu: "Bu saatte sizi getiren nedir? Durumu anlatınca, hemen bir tabak hurma istedi ve her birimize ikişer hurma vererek: Hadi şu hurmaları yeyin ve üzerine de su için, bu ikisi bugün için size yeter, buyurdu. Ben bir tanesini yedim, diğerini sakladım. Bunun üzerine: Ey Ebû Hureyre! Onu neden kaldırdın? Buyurdu, ben de: Annem için, deyince, şöyle buyurdu: Sen onu da ye, annen için sana iki hurma daha vereceğiz."(34)

Yine annesine karşı davranışı ile alakalı İbn Şihab ez-Zühri'den şöyle bir haber de nakledilmiştir: Ebû Hureyre *radiyallâhu anh* annesinin bakımını üstlendiğinden dolayı o vefat edinceye kadar hacca gitmemiştir.(35)

---

(33) ez-Zehebî, *Siyer-i A'lâmi'n-Nubelâ*:(2/610)
(34) İbn Sa'd, *et-Tabakât* (4/329). Zehebî, *Siyer-i A'lâmi'n-Nubelâ*:(2/592)
(35) İbn Sa'd, *et-Tabakât* (4/329)

Annesinin iman etmesi hakkında dua talebinde bulunması ile alakalı olarak şöyle dediği kendisinden rivâyet edilmiştir: "Dedim ki: Ey Allah'ın Rasûlü beni ve annemi mümin kullarına ve onları da bize sevdirmesi için dua et." Bunun üzerine Allah Rasûlü *sallallâhu aleyhi ve sellem* şöyle dedi: *"Allahım! Bu kulcağızını – yani Ebû Hureyre'yi – ve annesini mümin kullarına, onlara da mümin kullarını sevdir..."*(36) İbn Kesîr der ki: Bu hadis nübüvvetin delaletlerindendir ve bu sebeple Ebû Hureyre *radiyallâhu anh* bütün insanlara sevdirilmiştir. Allah Teâlâ yapmış olduğu rivâyetleri sebebiyle onun şöhretini her tarafa yaymıştır.(37)

Rasûlullah *sallallâhu aleyhi ve sellem*'e Tabi Olma Hususundaki Hırsı

Ebû Hureyre *radiyallâhu anh*'ın hayat pratiğinden Rasûlullah *sallallâhu aleyhi ve sellem*'e tabi olma ve O'nun söylediklerine ve yaptıklarına uyma hususunda göstermiş olduğu azami derecedeki hırsı Allah Teâlâ'nın şu âyetine boyun eğmesinden kaynaklanmaktadır: *"Rasûl size ne verdiyse onu alın, sizi neden alıkoydu ise ona da son verin." el-Haşr:7*

Aynı zamanda Rasûlullah *sallallâhu aleyhi ve sellem*'e gerçek anlamda sevgi duymaya sebeb olan şeylere icabet etmiştir. O sevgi ki, ashabın kalplerini doldurmuş, bütün duygu ve organlarına nüfuz etmiştir. Ne zaman bir yol bulsa Rasûlullah *sallallâhu aleyhi ve sellem*'e tabi olma hususunda son derece gayret gösteren Ebû Hureyre *radiyallâhu anh* de işte bunlardan birisidir.

Aşağıda göreceğimiz örnekler bu durumu vurgular cinstendir:

Şöyle dediği kendisinden rivâyet edilir: "Dostum *sallallâhu aleyhi ve sellem* bana üç şeyi tavsiye buyurdu ki, onları ölene kadar

(36) Müslim Nevevi Şerhi:(16/52)
(37) İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye* (8/108)

asla terketmem: Her aydan üç gün oruç tutmak, duha namazı ve yatmadan önce vitir namazını kılmak."(38)

Yine şöyle dediği rivâyet edilir: "Namazı Rasûlullah *sallallâhu aleyhi ve sellem*'e en çok benzeyeniniz benim. Rasûlullah *sallallâhu aleyhi ve sellem*, *'semiallahu limen hamideh'* dediği zaman, *'Rabbena ve lekel hamd'* derdi. Rüku yaparken ve başını rükudan kaldırırken tekbir getirir ve iki secdeden başını kaldırırken de 'Allahu Ekber' derdi."(39)

Ebû Hureyre *radiyallâhu anh* der ki: "Rasûlullah'ın *sallallâhu aleyhi ve sellem* söylediğini işittiğimde, yatmadan önce, yandktan sonra, yemeden önce, yedikten sonra sünnete göre hareket ederdim."(40)

Said el-Makburi, Ebû Hureyre'den rivâyet eder: Yanlarında kızarmış bir koyun bulunan bir topluluğun yanından geçerken onu da davet etmelerine rağmen kendisi yemez. Çünkü Rasûlullah *sallallâhu aleyhi ve sellem* arpa ekmeğine doymadan dünyadan ayrılmıştır.(41)

İşte bu sunulmuş olan örneklerden onun kavl, amel ve davranış bakımından Rasûlullah'a *sallallâhu aleyhi ve sellem* ittiba ve iktida sınırı yeterli derecede anlaşılmış oldu.

Bazı Hikmetli Sözleri

Ebû Hureyre *radiyallâhu anh*'dan, Allah'a, hesap, sevap ve cezanın bulunduğu ahiret gününe imanının sağlamlığı, islamın öğretilerini, onun derinliklerini anlama ve idrak etmedeki vus'atı ve dünyayı tanıyıp orada zühdü tercih etmesine delalet eden öğüt ve manalarla dolu sözleri ve hikmetli davranışları rivâyet edilmiş-

(38) Buhârî (2/247)
(39) Ahmed, *el-Müsned* (16/111)
(40) Ahmed, *el-Müsned* (18/16)
(41) Buhârî (6/205).

tir. Manalarının derinliklerine ve öğütlerinin belagatına bir nebze de olsa vakıf olmak için sözlerinden bir kısım nakledelim:

Ebû Seleme b. Abdirrahman'ın hastalığından şifa bulması için dua ederken kendisine şöyle demiştir: "Ey Ebû Seleme! Ölmeğe güç yetirebilirsen hemen öl. Ebû Hureyre'nin canını elinde tutana yemin ederim ki, alimlerin ölümü arzulamalarının kırmızı altınlardan daha sevimli olacağı zamanın gelmesi ya da bir adamın, bir müslümanın kabrine gelerek: Ne olurdu şu kabir sahibinin yerinde ben olaydım, diyeceği zaman yakındır."(42)

Ebû'l Mütevekkil'in rivâyetine göre şöyle demiştir: Ebû Hureyre'nin *radiyallâhu anh* zenci hizmetçisi vardı ve yaptıklarıyla onu çok üzüyordu. Birgün bu yüzden ona kamçısını kaldırarak şöyle dedi: Eğer kısas olmasaydı bu kamçıyı her tarafına dolardım. Fakat seni tam kıymetinin karşılığında satacağım, şimdi git, Allahından bul!(43)

Yine şöyle der: "Bu çerçöpler – mal, şehvet ve arzular – dünya ve ahiretinizi helaka sürükleyen şeylerdir."

Ma'mer'in ondan rivâyeti de şöyledir: Bir cenazeyle karşılaşmıştı da şöyle demişti:" Siz gidiyorsunuz, biz de gideceğiz. Bu ne beliğ bir mev'iza ve ne hızlı bir gaflettir ki, ilkler gidiyor sonrakiler ise akılsız bir şekilde yaşama devam ediyor."(44)

Medineli bir adam, bir ev yaptıktan sonra kendisine: Evimin kapısının üzerine ne yazayım? Dediğinde, ona şöyle demişti:" Şöyle yaz: Yıkılacağı halde ev yap, ayrılacağı halde çocuk edin ve varisler için mal biriktir."(45)

Yine derki: "Benim için hummadan daha sevimli bir ağrı hastalık yoktur. Çünkü o, her ekleme ağrıdan payını tam olarak

(42) İbn Sa'd, *et-Tabakât* (4/337)
(43) Ebû Nuaym, *el-Hilye* (2/384). İbn Cevzî, *Sıfatu's-Safve* (1/692)
(44) İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye* (8/114-115)
(45) Ebû Nuaym, *el-Hilye* (2/385)

verir. Allah Teâlâ da böylece her eklemin mükafattan payını tam olarak verir."(46)

Hastalığı anında şöyle dua etmiştir: "Allahım! Ben sana kavuşmağı arzuluyorum, ne olur sen de bana kavuşmağı arzula."(47)

Kızına şöyle demiştir: "Altın takınma, böyle yaparsan senin hakkında ateşten korkarım."

Şüphesiz o, vera bakımından kızını altın takınmaktan menetmiştir. Belki altın takınması onu şımarmağa , ibadette gevşeklik göstermeğe ve itaat hususunda eksikliğe götürebilir. Bu endişelerin bulunmadığı durumda ise; bildiğimiz kadarıyla kadınlar için altın kullanımı kibir ve gurura sürüklemediği sürece ona, diğer sahabilere, tabiine ve sonraki alimlere göre şer'an caizdir. Kibir ve gurura sevketmesi durumunda ise, kibirle elbisesini sürükleyen kimse gibi harama düşmüş olur.(48)

Rivâyetler ve Hıfzı

Ebû Hureyre *radiyallâhu anh* Rasûlullah *sallallâhu aleyhi ve sellem*'in ashabının ezberi en çok olanlarındandı. Kendisinden müsned olarak beşbin üçyüz yetmiş dört 5374 hadis rivâyet edilmiştir. (49) Rivâyetlerinin ve ezberinin çokluğu bir kaç sebebe bağlıdır:

1- Dört seneyi aşkın bir zaman boyunca Hz. Peygamber'in *sallallâhu aleyhi ve sellem* sohbetinde bulunmasıdır. Bu da adeten hadislerden ezberleyebildiklerini hatta daha da fazlasını ezberlemesi için hadisi alıp vaktinin tamamını onu ezberlemeğe hasreden kimse açısından yeterli bir zamandır.

(46) İbn Cevzî, *Sıfatu's-Safve* (1/692)
(47) Zehebî, *Siyer-i A'lâmi'n-Nubelâ* (2/625). İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye* (8/118)
(48) Zehebî, *Siyer-i A'lâmi'n-Nubelâ* (2/629)
(49) Zehebî, *Siyer-i A'lâmi'n-Nubelâ* (2/632). İbn Hacer, *el-İsâbe* (4/205)

2- Bu rivâyetlerden bir çoğunu, özellikle de müslüman olmadan önce Allah Resulünden *sallallâhu aleyhi ve sellem* dinleyemediklerini Ebûbekir, Ömer, Fadl b. Abbas, Ubey b. Ka'b, Usame b. Zeyd, Aişe ve diğer bir kısım sahabelerden – Allah hepsinden razı olsun – almıştır.(50)

Bu ve diğer sahabiler Rasûlullah *sallallâhu aleyhi ve sellem*'in vefatından sonra az olmayan bir zaman yaşadılar. Dolayısıyla rivâyetlerinin bütün kaynağı sadece Rasûlullah *sallallâhu aleyhi ve sellem* değildir. Onun rivâyetleri alıp ezberlediği dönem cahillerin zannettiği gibi Rasûlullah *sallallâhu aleyhi ve sellem*'in sohbetinde bulunduğu dönemle sınırlı değildir. Aksine Rasûlullah *sallallâhu aleyhi ve sellem*'in vefatından sonra yaşayan sahabeler dönemine kadar uzanmıştır.

3- Kendisini tamamen ilme ve ezberlemeğe vakfetmiş olması. (51)

4- Vefatının, hicri elli senesini aşmış olması, aynı zamanda alim ve hafız sahabelerin çoğusunun kendisinden önce vefat etmeleri ve onlardan sonra ancak Abdullah b. Ömer, Abdullah b. Abbas, Cabir b. Abdillah, Ebû Said el-Hudri, Enes b. Malik, Aişe – *Allah hepsinden razı olsun*– gibi az sahabenin kalmış olmasıdır. Bu durum, islam devleti topraklarının genişlemesi, islama girenlerin çoğalması, sahabe çocuklarından olsun ya da olmasın, kendilerini Rasûlullah ile *sallallâhu aleyhi ve sellem* buluşturan biricik ve güvenilir merciler olarak itibar etmeleri sebebiyle sahabelerin, özellikle de hıfz ve Rasûlullah'tan ayrılmamış olmasıyla tanınan Ebû Hureyre gibilerin bilgisine önem verenlerden ilim arayan kimselerin çoğalmasına nazaran sahabenin bilgisine en çok ihtiyaç duyulan bir zamanda gerçekleşmiştir.

(50) İbn Hacer, *el-İsâbe* (4/205)

(51) Müslüman Oluşu ve Sohbette Bulunması, bölümüne bakınız.

İlim Ehlinin Onun Hıfzına Şahitlikleri

Bu durumlar ve Hz Peygamber'in *sallallâhu aleyhi ve sellem* hıfzıyla alakalı duasının bereketiyle hem sahabenin hıfzı en sağlam olanlarından hem de hadis rivâyeti açısından en çok rivâyet edenlerinden olmuştur.

Tirmizî'nin, Abdullah b. Ömer *radiyallâhu anhuma*'dan rivâyetine göre o şöyle demiştir: "Ey Ebû Hureyre! Sen, Rasûlullah *sallallâhu aleyhi ve sellem*'in yanında sürekli kalanımız ve en çok hadis ezberleyenimizdin."(52)

Yine Tirmizî'nin Talha b. Ubeydullah *radiyallâhu anh*'den rivâyetine göre o şöyle demiştir: "Bizim Rasûlullah'tan *sallallâhu aleyhi ve sellem* işitmediğimiz şeyleri onun işittiğinden kesinlikle şüphe etmem..."(53)

Hakim'in rivâyetine göre bir adam Zeyd b. Sabit'e *radiyallâhu anh* gelerek bir şey sorar, o da: Ebû Hureyre'ye gitmelisin. Birgün ben, Ebû Hureyre ve falan kimse mescidde oturmuş Allah'a dua ediyor ve rabbimizi zikrederken Rasûlullah *sallallâhu aleyhi ve sellem* yanımıza çıkageldi ve oturdu, biz de sustuk, bunun üzerine: Yaptığınız şeye devam edin, buyurdu. Bunun üzerine ben ve arkadaşım Ebû Hureyre'den önce dua ettik, Rasûlullah da *sallallâhu aleyhi ve sellem* duamıza amin demeye başladı. Sonra Ebû Hureyre şöyle dua etti: Allahım! Senden bu iki arkadaşımın istediklerinin aynısını ve bir de unutulmayacak ilim istiyorum. Bunun üzerine Rasûlullah da *sallallâhu aleyhi ve sellem*: Amin, dedi. Biz de dedik ki: Biz de Allah'tan unutulmayacak ilim istiyoruz. Allah Rasûlu bunun üzerine: 'Devsli bu hususta ikinizi de geçti', buyurdu.(54)

A'meş, Ebû Salih'in şöyle dediğini rivâyet etmiştir: Ebû Hu-

(52) Tirmizî, *es-Sünen* (5/348). Hakim, *el-Müstedrek* (3/511),' hadisini en iyi bilenimizdin',lafzıyla rivâyet etmiştir.
(53) Tirmizî, *es-Sünen* (5/348-349)
(54) Hakim, *el-Müstedrek* (3/508)

reyre sahabenin hıfzı en sağlam olanlarındandı.(55)

İmam Şafii derki: Ebû Hureyre, zamanında hadis rivâyet edenlerin en sağlam hafızalı olanıydı.(56)

İbn Abdilber de şöyle der: O, Rasûlullah *sallallâhu aleyhi ve sellem*'in ashabının en çok hıfz sahibi olanıydı. Muhacir ve ensarın hatırlayamadıkları şeyleri hatırlar ve aklında tutardı. Çünkü muhacirler ticaretleriyle, ensar da evlerinin bakımıyla ilgileniyordu. Rasûlullah *sallallâhu aleyhi ve sellem* onun ilme ve hadise karşı hırsına şahit olmuştur.(57)

Muhammed b. Ammar b. Amr b. Hazm'dan rivâyete göre, o Ebû Hureyre'nin de bulunduğu bir mecliste oturmuş ve aralarında Hz. Peygamber'in *sallallâhu aleyhi ve sellem* sahabelerinin yaşlılarından on kişiden fazla kimse bulunduğu halde Ebû Hureyre, Rasûlullah'tan *sallallâhu aleyhi ve sellem* onlara rivâyette bulunmağa başlayınca onların bir kısmı onu bilemediler ve dönüp birbirlerine baktılar ve onların bazısı onu hatırladı. Sonra yine onlara rivâyet etmeğe başladı fakat yine onlardan bir kısmı önce onu bilemediler, daha sonra bilebildiler. Bu durum defalarca devam etti. Muhammed derki: O gün anladım ki Rasûlullah'tan *sallallâhu aleyhi ve sellem* hadis ezberleyenler içinde en çok mahfuzatı olan odur.(58)

Buhârî derki: İlim ehlinden yaklaşık sekiz yüz kişi kendisinden rivâyette bulunmuştur. Çağında rivâyette bulunanların en hafızı idi.

Ebû Nuaym şöyle der: O, Rasûlullah'ın *sallallâhu aleyhi ve sellem* haberlerini sahabeler içinde en çok ezberleyendi. Nitekim Rasûlullah *sallallâhu aleyhi ve sellem* onu müminlere sevdirmesi için Allah'a dua etmiştir.(59)

---

(55) İbn Hacer, *el-İsâbe* (4/205)
(56) Zehebî, *Tezkiretü'l-Huffâz* (1/36). İbn Hacer, *el-İsâbe* (4/205)
(57) İbn Abdilber, *el-İstiab,* el-İsabe'nin kenarında (4/208-209)
(58) Buhârî, *et-Tarih,* (1/186)
(59) İbn Hacer, *el-İsâbe* (4/206)

Hakim de derki: Ben, Ebû Hureyre'nin *radiyallâhu anh* faziletinden başlayarak Rasûlullah'ın *sallallâhu aleyhi ve sellem* hadislerini ezberlemesini ve sahabe ile tabiinin de bu hususta ona şahitlik ettiğini araştırdım ve; islamın evvelinden bu asra kadar hadis ezberlemeye talip olan herkesin, - hıfz ismi ilk olarak kendisine ait olup onlar içerisinde o isme en hak sahibi olmakla beraber - onun tabilerinden ve gurubundan olduğunu gördüm.(60)

Ashabın ve ümmetin önde gelen alimlerinin, onun çok rivâyette bulunduğuna ve Rasûlullah'ın *sallallâhu aleyhi ve sellem* hadislerini ezberlediğine şahitlikleri yeterlidir.

Adalet ve Zapt Yönü

Ebû Hureyre'nin adaleti, Allah Azze ve Celle'nin umumi olarak ve Hz. Peygamber'in *sallallâhu aleyhi ve sellem* - yer darlığı sebebiyle zikredemeyeceğimiz daha önce geçen ayet ve hadislerle – ta'diliyle sabit olmuştur. Çünkü onlar, imanlarında sadık olup, Rasûlullah'a *sallallâhu aleyhi ve sellem* güzelce tabi olmuşlar, islamın yücelmesi için çok çaba göstermiş ve kendilerini feda etmişlerdir.

El-Hatib derki: Onlar hakkında bu anlattıklarımızdan hiç birşey Allah ve Resulünden varid olmamış olsaydı bile Sahabelerin hicreti, cihadı, zaferleri, can ve mallarını vermeleri, baba ve oğullarını öldürmeleri, din hususunda nasihatlaşmaları, sağlam bir iman ve yakine sahip olmaları durumu; onların adaletlerinin kat'iyyetini ve tertemiz bir itikada sahip olmalarını ve kendilerinden sonra gelerek tadil ve tezkiyede bulunanların hepsinden de faziletli olmalarını gerektirir. (61)

Ebû Hureyre'nin geçmişinde, bizim de kendisinden Allah'a sığındığımız riddet, yalan, nifak gibi buna tezad teşkil eden şey-

(60) Hakim, *el-Müstedrek* (3/512)
(61) el-Hatib, *el-Kifâye* (94)

ler sabit olmamıştır. Bunu açık bir şekilde vurgulayan şeylerden birisi de: Yukarıda zikrettiğimiz sayıları yüzleri bulan sahabe ve tabiinin rivâyetleridir.

Diğer taraftan sahabenin dışındaki bir ravi için cerh ve tadil alimleri nazarında adalet, iki adaletli kimsenin rivâyeti ve o kimseyi güvenilir bulmalarıyla sabit olur. Alimler arasında bir kişinin o kimseyi adaletli bulmasını da yeterli görenler vardır.(62)

Acaba kendisinden yirmiyi aşkın sahabenin ve tabiinden yüzlerce güvenilir ravinin rivâyette bulunup güvenilir bulduğu kimse hakkında ne düşünülür. İşte buna daha önce sunmuş olduğumuz İbn Ömer'in *radiyallâhu anh*, Ebû Hureyre'ye *radiyallâhu anh* söylediği şu sözü delildir: "Sen Rasûlullah'ın *sallallâhu aleyhi ve sellem* yanında sürekli kalanımız ve en çok rivâyette bulunanımızdın." Talha b. Ubeydullah *radiyallâhu anh* da şöyle demişti: "Ben Ebû Hureyre'nin, bizim Rasûlullah'tan *sallallâhu aleyhi ve sellem* işitmediklerimizi işittiğinden kesinlikle şüphe etmem." Zeyd b. Sabit ise, kendisine bir konu hakkında birşey soran kişiye: Sana Ebû Hureyre'yi tavsiye ederim, ona gitmelisin, dediği rivâyet edilmiştir.

İşte bütün bu sebeplerden dolayı muhaddis olsun ya da olmasın bütün alimler, diğer sahabelerle beraber onun da adaleti ve kendisine nispeti sahih olan rivâyetlerinin kabulü hususunda icma ve ittifak etmişlerdir. Kendisine nispeti doğru ve sahih olmayan rivâyetler ise ehl-i beytten olan sahabe ve diğerlerine nispeti mevzu ya da zayıf olan rivâyetler gibi merduttur ve kendisiyle hüccet sabit olmaz.

Dolayısıyla onun hakkında, Rasûlullah'ın *sallallâhu aleyhi ve sellem*sahabeleri hakkında su-i zan mirasını devam ettirerek kendisine nispeti sahih olan rivâyetleri hakkında, bu büyük sahabinin hayatından bihaber olan cahillerden bu kervana katılanların ve

(62) el-Hatib, *el-Kifâye* (94)

Rasûlullah'ın *sallallâhu aleyhi ve sellem* sohbetinde bulunma şerefini görmezden gelenlerin oluşturmağa çalıştıkları şüphelere iltifat edilmemelidir. Onun, salih selefin ve ihlaslı alimlerin hakkında ileri-geri konuşanlar, bu din için onun yaptıklarının bir benzerini ya da ona yakın birşey ortaya koyamamışlardır.

Daha önce sunulan bilgiler ışığında Ebû Hureyre hakkındaki adalet tüm çıplaklığıyla tahakkuk edince şüphesiz rivâyetleri hakkında da tam bir zapt sahibi olduğu da meydana çıkmış oldu. Buna, öğrencileri ve hafızası ile zaptını denemeye çalışan daha başkaları da şahitlik etmişlerdir.

Buhârî, Müslim ve Ahmed, EbûHazim'in şöyle dediğini rivâyet etmişlerdir: Ben Ebû Hureyre ile beş sene birarada bulundum da Rasûlullah'tan *sallallâhu aleyhi ve sellem* şöyle rivâyet ettiğini işittim: "İsrailoğullarını Nebiler yönetirdi. Her giden Nebi yerine bir diğeri gelirdi. Şüphesiz benden sonra nebi yoktur..."(63) Yani Ebû Hureyre *radiyallâhu anh* o kadar sene geçmesine rağmen rivâyetinde ne bir fazlalık ne de bir eksiklik yapmadı.

Hakim, Mervan b. El-Hakem'in katibinden şöyle rivâyette bulunur: "Mervan Ebû Hureyre'yi çağırdı, beni de tahtın arkasına oturttu ve ona sormağa başladı. Ben de yazmağa başladım. Bir sonraki sene başında tekrar onu çağırtıp beni de arkasına oturttu ve önceki rivâyetleri kendisine sormağa başladı. O ise hiç bir ekleme ve eksiltme yapmadığı gibi takdim tehir de yapmadı."(64)

Görüldüğü üzere bu, Mervan tarafından Ebû Hureyre'nin hafızasının denenmesidir, aynı zamanda rivâyetlerinin yazılmasından da habersizdir. Hafızasının ve zaptının mükemmelliğini gösteren şeylerden birisi de daha önce İbni Ömer'den yaptığımız şu rivâyettir: "Ey Ebû Hureyre! Sen Rasûlullah'ın yanında

(63) Ahmed, *el-Müsned* (15/109). Buhârî, *Fethu'l-Bari* (6/350). Müslim (2/87). Lafız Ahmed'e aittir.

(64) el-Hakim, *el-Müstedrek* (3/510) İsnadının sahih olduğunu söylemiş Zehebî de ona muvafakat etmiştir.

sürekli kalanımız ve hadisini en çok ezberleyenimizdin"[65] Bu konuda daha önce rivâyet ettiğimiz bir diğer nakil de şudur: A'meş'in Ebû Salih'ten rivâyetine göre o şöyle demiştir: "Ebû Hureyre, Rasûlullah'ın ashabının en hafızlarındandı."[66]

Onun hıfzına delalet eden bu ve daha önce sunduğumuz deliller alimleri Ebû Hureyre'nin hafızasına ve zaptına güvenip rivâyetlerine özen göstermeğe ikna etmiştir. Alimlerin bu rivâyetlere özen göstermelerinden biri de sahihlik derecesi bakımından senetleri arasında farklılık arzetmesidir. Zira bu konuda onlardan bir takım rivâyetler gelmiştir:

Denmiştir ki: "Ebû Hureyre senedlerinin en sahih olanı: Zühri, Said b. Müseyyeb, Ebû Hureyre, şeklinde olandır.

Bazısı da: Ebû'z Zenad, el-A'rac, Ebû Hureyre,

Bazısı: Hammad b. Zeyd, Eyyub, Muhammed b. Sirin, Ebû Hureyre,

Diğer bazısı: Yemenlilerin senedlerinin en sahihi: Ma'mer, Hemmam, Ebû Hureyre, demişlerdir.

Ahmed b. Salih el-Mısri derki: Medine ehlinin senedlerinin en sabiti: İsmail b. Ebi Hakim, Ubeyde b. Süfyan, Ebû Hureyre'dir.

Ebûbekir el-Berdici şöyle der: Nakil ehli, Zühri'nin, Salim'den, onun babasndan, onun Said b. el-Müseyyeb'den, onun da Ebû Hureyre'den, şeklindeki hadislerinin sıhhati üzerinde ittifak ve icma etmişlerdir.[67]

Hangisi söylenirse söylensin, bu sözlerin hepsi Ebû Hureyre'nin *radiyallâhu anh* ezber, kavrayış ve tedvin bakımından rivâyetlerinin önemine ve muhaddislerin bu rivâyetlere ehemmi-

(65) Tirmizî, (5/348). Hakim, *el-Müstedrek* (3/511) hadisini en iyi bilenimiz, lafzıyla rivâyet etmiştir.

(66) Hakim, *el-Müstedrek* (3/509)

(67) Hakim, *Mâ'rifetu Ulûmi'l-Hadîs* (55). Suyûtî, *Tedribu'r-Râvi* (1/46-48)

yet verdiklerine açıkça delalet etmektedir. Çünkü hadis imamları onları tahric etmişler, kütüb-ü sitte ve diğer meşhur ve mütedavil kitaplar reddetmeksizin Ebû Hureyre'nin *radiyallâhu anh* rivâyetlerine itimad etmişlerdir. Bundan dolayı Ebû Hureyre'nin bir ya da daha fazla hadisinin bulunmadığı bir bab neredeyse yok gibidir.

Rivâyette Takip Ettiği Yol

Ebû Hureyre'den *radiyallâhu anh* rivâyet edilen hadisler hakkında düşünceye dalan kimse, onun rivâyette başlıca iki yol takip ettiğini görür:

Birinci Yol: Sadece Nebevi Hadisleri Rivâyet Etmesi:

Bu da ya Rasûlullah'tan *sallallâhu aleyhi ve sellem* işittiği sözleri veya öğrencilerinin ya da hadis almak için kendisine bir veya daha fazla hadis hakında soru soranların hal ve fiilerinden gördüklerini veya bu rivâyetlerden Rasûlullah'a nispeti sahih olanlarından emin olduklarını eda etmekle yetinmesidir.

Bunlardan birisi, Ebû Seleme b. Abdirrahman'ın Ebû Hureyre'den rivâyet ettiği şu haberdir.Ebû Hureyre Rasûlullah'ın *sallallâhu aleyhi ve sellem* şöyle buyurduğunu söylemiştir: "Mü'minler içinde imanı en mükemmel olan kimse, ahlakı en güzel olandır. Onların en hayırlıları da hanımlarına en hayırlı olanlardır."(68)

Bir diğeri şu rivâyettir: İbn Abbas'ın *radiyallâhu anh* azatlı kölesi mevlası İkrime derki: Ebû Hureyre evindeyken yanına girdim ve; Arafat'ta iken arefe günü oruç tutma hakkında bir soru sordum. O şöyle dedi: "Rasûlullah *sallallâhu aleyhi ve sellem*, Arafat'ta iken arefe günü oruç tutmaktan nehyetti."(69) Burada da görüldüğü gibi, muhaddis sahabeler ve kendilerinden sonra

(68) Ahmed, *el-Müsned* (13/133). Tirmizî, *es-Sünen* (2/204) de rivâyet etmiş ve Bu, Hasen Sahih bir rivâyettir, demiştir.

(69) Ahmed, *el-Musned* (180); Ebû Dâvûd (2440).

gelen tabiin ve diğerlerinin de hadis rivâyet edecekleri zaman uyguladıkları metoda uygun bir şekilde hareket ederek bu iki hadisi Rasûlullah'tan *sallallâhu aleyhi ve sellem* eda rivâyet etmekle yetinmiştir. Bu yol ve metod, çoğunkukla merfu hadislerle ilgili olarak kendisinden yapılan rivâyetlerde uygulanmıştır.

İkinci Yol: Karışık Olarak Yaptığı Rivâyetler:

Bu durumda söylediği kelamın zımnında o konudaki rivâyeti şerhederek rivâyet etmekte ya da o rivâyetten veya özel anlayış ve ictihadıyla başka bir rivâyetten elde ettiği hükümler ve manalar istinbat etmektedir. Bunu da – daha sonra göreceğimiz üzere – kendisine önem verdiği davetçi yaşamında bariz bir olgu olarak şekillendiren talim ve irşad için yapmıştır.

Bu Kısım Rivâyetlere Örnekler:

Ahmed, Muhammed b. Ziyad'ın şöyle dediğini rivâyet eder: Ebû Hureyre'yi gördüm, temizlik yapılan bir kaptan abdest alan bir topluluğun yanından geçerken şöyle dedi: Allah size merhamet etsin, abdesti güzelce alın! Siz Allah Rasûlunun *sallallâhu aleyhi ve sellem*: " ateşten topuklara veyl olsun" şeklinde buyurduğunu işitmediniz mi!?(70)

Ahmed ve Buhârî, Salim b. Abdillah'ın şöyle dediğini rivâyet ederler: Hatırlamıyorum, Ebû Hureyre'yi çarşının orta yerinde şöyle derken kaç defa görmüşümdür: İlim kaldırılacak, fitneler baş gösterecek ve herc çoğalacaktır. Denildiki: Ey Allah'ın Rasûlu, herc, nedir? Bunun üzerine, " elini şu şekilde sağa sola hareket ettirdi"(71)

Burada gördüğümüz üzere Ebû Hureyre *radiyallâhu anh* bu iki rivâyeti kendi sözüyle birlikte takdim etmiştir. Çünkü o, Rasûlullah'ın *sallallâhu aleyhi ve sellem* kendisinden sakındırdığı

(70) Ahmed, *el-Musned* (14/222).
(71) Ahmed, *el-Musned* (14/257). Buhârî (1/165). "HERC" öldürmek, anlamı - dadır.

şeye düşme endişesinden dolayı abdesti güzelce almayı emretmiştirki, o da birinci rivâyette gelen "ateşten topuklara veyl olsun" hadisidir.

İkinci rivâyetle alakalı olarak da, ilmin kaldırılması, fitnelerin baş göstermesi ve öldürmelerin çoğalması gibi bir kısım kıyamet alametlerinin açıklamasını yapmıştır. Bunu da günaha düşmekten ve Allah Teâlâ'ya itaatten uzaklaşmaktan sakındırarak yapmış ve bu görüşünü Rasûlullah'tan rivâyet ettiği haberle destekleyerek sonlandırmıştır.

Ebû Hureyre'nin *radiyallâhu anh* Rivâyetlerindeki Merfu Ve Mevkuf Haberler:

Buna göre Rasûlullah'a *sallallâhu aleyhi ve sellem* nispet edilmiş rivâyetlerin başında veya sonunda söylemiş olduğu söz kendisine ait mevkuf haber olarak addedilir, zira o, Rasûlullah'a *sallallâhu aleyhi ve sellem* değil, kendisine ait bir sözdür. Nitekim kendisine bazen: Bunu Rasûlullah'tan mı işittin? Diye sorulduğunda: hayır, benim aklımdan, ya da Ebû Hureyre'nin aklındandır, diye karşılık vermiştir.

Hadis hakkında ve Ebû Hureyre'nin *radiyallâhu anh* rivâyet metodu hakkında bilgisi olmayan bir kısım kimseler, onun, bu sözüyle: özellikle mevkufu değil de merfu ve mevkufu kastettiğini zannedip cahilane bir şekilde şöyle demeğe başladılar:" Ebû Hureyre nefsinden söylediği şeyleri Rasûlullah'a nispet ediyor." Bu cahilce söylem kalplerinde hastalık bulunan kimselerin nefislerindeki hevalarına uygun düşer düşmez, hemen onu, bu büyük sahabi hakkında iftiraya çevirerek destek bulmak için dillerine dolamağa başladılar.

Davet ve İlmin Yayılmasına Verdiği Önem

Ebû Hureyre *radiyallâhu anh*, Rasûlullah'tan *sallallâhu aleyhi ve sellem* aldıkları ilmi tebliğ ve davet emanetini yüklenmiş olan sa-

habelerin – Allah hepsinden razı olsun – alimlerinden birisiydi. Bilakis bu alanda en çalışkan olanlarındandı. Bunun sebebi de, Rasûlullah'tan *sallallâhu aleyhi ve sellem* aldığı ilmi derinlik, kendi zamanında insanların onun ilmine muhtaç olmaları ve ilmi gizlemenin sorumluluğundan endişe etmesidir. Nitekim bu hususta şöyle dediği rivâyet edilir: "Yemin ederimki, Allah'ın Kitabındaki bir ayet olmasaydı size kesinlikle hiç birşey rivâyet etmezdim" sonra şu ayeti okudu: *"İndirdiğimiz açık delilleri ve hidayet yolunu gizleyenler yok mu, işte onlara hem Allah hem de bütün lanet ediciler lanet eder."Bakara, 2/159*[72]

Yine şöyle dediği rivâyet edilmiştir: Rasûlullah *sallallâhu aleyhi ve sellem* buyurdu ki: "Kime ilimden bir şey sorulur da o kimse de onu gizlerse kıyamet günü ateşten bir geme vurulur."[73]

Hasan-ı Basri, onun şöyle dediğini rivâyet eder: Rasûlullah *sallallâhu aleyhi ve sellem* buyurduki: "Kim, Allah ve Rasûlunun hüküm verdiği bir, iki, üç, dört ya da beş kelimeden birşeyler alıp da onları elbisesinin bir tarafına koyarak onlarla amel edip ve başkalarına onları öğretecek" Dedim ki: Ben, hemen elbisemi açtım ve Rasûlullah *sallallâhu aleyhi ve sellem* konuşmağa başladı, sözünü bitirir bitirmez ben hemen elbisemi alıp göğsüme kapattım...[74]

Bu sebeple Ebû Hureyre *radiyallâhu anh* dine davet ve Rasûlullah *sallallâhu aleyhi ve sellem*'den aldığı ilim ve marifeti tebliğ etmek için mümkün olan bütün yolları denemiştir. Dolayısıyla biz onu, kolaylıkla rivâyet edebileceği ev, mescid, çarşı-pazar gibi her yerde hadis rivâyet edip vaaz ederken görmekteyiz.

İmam Ahmed, İkrime'nin şöyle dediğini rivâyet etmiştir: "Evindeyken Ebû Hureyre'nin yanına girdim ve ona, Arafat'ta

(72) Ahmed, *el-Musned* (14/122-123)
(73) Ahmed, *el-Musned* (4/5). Ebû Dâvûd (3/321)
(74) Ahmed, *el-Musned* (8/147)

arefe günü orucu hakkında sordum…" Bu hadis daha önce geçmişti.

Hakim, Asım b. Muhammed'den, o da babasından şöyle rivâyet etmiştir: "Ebû Hureyre'yi Cuma günü minberin iki tarafından tutarak ayaktayken şöyle derken işittim: Allah Resulü Sadık Masduk olan Ebûlkasım *sallallâhu aleyhi ve sellem* bize haber verdiki…, diyerek hadis rivâyet etmeğe devam ediyordu. Bu durum imamın namaza çıkması için hazırlanmış kapı açılıncaya kadar devam etti, sonra oturdu.(75)

Buhârî, Muhammed b. İmara b. Amr. b. Hazm'dan şöyle rivâyet etmiştir: Kendisi Ebû Hureyre'nin de bulunduğu bir meclise oturmuş ve orada Reulullah'ın *sallallâhu aleyhi ve sellem* ashabından ileri gelenlerden on kişiden fazla kimse varmış, derken Ebû Hureyre *radiyallâhu anh* onlara Rasûlullah'tan hadis rivâyet etmeğe başlamış…(76)

Ahmed ve Buhârî, Salim b. Abdillah b. Ömer'in r. Anhum şöyle dediğini rivâyet ederler: 'Hatırlamıyorum, Ebû Hureyre'yi çarşının orta yerinde : İlim kaldırılacak, fitneler baş gösterecek…' Bu hadis de yukarıda zikredilmişti.

Mekhul'ün de şöyle dediği mervidir: İnsanlar geceleyin Kubbede toplanmak üzere sözleştiler ve orada bir araya geldiler. Ebû Hureyrede aralarından kalkarak sabahlayıncaya kadar onlara hadis rivâyetinde bulundu.(77)

Ebû Hureyre *radiyallâhu anh* sadece erkeklere hadis rivâyeti, vaaz ve irşadla yetinmemiş, aynı zamanda kadınlara da rivâyette bulunmuş, onların ihtiyaç duydukları konular hakkında da kendilerine nasihatta bulunmuştur. Nitekim Ahmed, Ebû Ruhm'un

(75) Hakim, *el-Müstedrek*'te(3/512) rivâyet ederek: isnadı sahig bir hadistir, d - miş, Zehebî de ona muvafakat etmiştir.
(76) Buhârî, Tarih:(1/86)
(77) Zehebî, *Siyer-i A'lâmi'n-Nubelâ* (2/599). İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye* (8/110)

azatlı kölesinden, o da Ebû Hureyre'den *radiyallâhu anh* şöyle rivâyet etmiştir: O *radiyallâhu anh*, yolda bir kadınla karşılaşır ve çılgına dönmüş halde ona: Sen koku mu süründün, kadın da: Evet, cevabını verince, bunun üzerine Ebû Hureyre ona şöyle dedi: Rasûlullah *sallallâhu aleyhi ve sellem* buyurduki:"Hangi kadın mescide giderken koku sürünürse Allah, cenabetlikten gusledinceye kadar o kadının namazını kabul etmez." Şimdi hemen git ve boy abdesti al.(78)

Evzai, İsmail b. Ubeydillah'tan, o da Kerime binti'l-Hashas'tan şöyle rivâyet eder, o demiştir ki: Ümmü'd Derda'nın evinde Ebû Hureyre'nin şöyle dediğini işittim: "Üç şey vardır ki, onlar küfürdür: Ölünün ardından feryat etme, elbisesini parçalamak ve nesebe ta'n etmek"(79)

Ebû Hureyre bu şekilde Kadının koku parfüm sürünmüş ve şık giyinikli şekilde evinden dışarı çıkmasının, hatta bu haliyle namaz kılmak için mescide bile gitmesinin meşru olmadığını açıklığa kavuşturmuş ve şayet mescide gidecekse evine gidip o kokuyu giderdikten yıkadıktan sonra gidebileceğini söylemiştir. Günümüzde mü'min kadınların, hileli gözlerden ve hastalıklı nefislerden kendilerini muhafaza etmeleri için bu yüce nebevi uyarıya çok dikkatle sarılmaları gerekir.

Aynı zamanda o, büyük sahabi Ebû'd-Derda'nın eşi Ümmü'd -Derda'nın evinde gördüğü kadınları, onların alışkanlık haline getirdikleri, islamın haram kılarak küfürle eşit gördüğü cahiliye adetlerinden sakındırmaya çalışmıştır. Çünkü küfür, sahibini nasıl ateşe sürüklüyor ise, o uygulamalar da bu şekilde hareket edeni ateşe sürüklemektedir. Bu hususta o, başarılı bir davet metodu ortaya koymuş ve herkese; kadınlara da erkekle-

(78) Ahmed,*el-Musned* (15/107-108). İbn Mâce, *Sünen* (2/1326). Lafız Ahmed'e aittir.

(79) Zehebî, *Siyer-i A'lâmi'n-Nubelâ* (2/586). Ümmü'd-Derda, küçük olandır. Kocası Ebû'd-Derda'dan ve Ebû Hureyre *radiyallâhu anhum*'dan rivâyette bulunmuştur.

re de hallerine göre en uygun şekilde hitap etmiştir. Bu konuda, temelini Rasûlullah'ın *sallallâhu aleyhi ve sellem* oluşturduğu ilk davet eğitim metoduna tabi olarak kadınların sorunlarıyla da özel olarak ilgilendi. Bu davet çalışmalarında farklı yöntemlere de baş vurmuştur. Bunlardan bazılarını şöyle sıralayabiliriz:

1-Teşvik Terğib Yöntemi:

Heysemi, Ebû Hureyre'den şöyle rivâyet eder:" Ebû Hureyre Medine pazarına uğradı ve orada durarak: Ey çarşı halkı sizi aciz bırakan nedir, onlar: Ne oldu ey Ebû Hureyre? Dediler. Bunun üzerine o da dediki: Siz buradasınız ama Rasûlullah'ın *sallallâhu aleyhi ve sellem* mirası pay ediliyor! Ondan nasibinize düşeni almak için gitmez misiniz. Dedilerki: Nerede o? Mescidde, deyince hep beraber mescide koştular. Ebû Hureyre, onlar geri dönünceye kadar orada bekledi. Geri dönünce onlara: Ne oldu?, dedi. Onlar: Ey Ebû Hureyre, mescide girdik ama orada pay edilen bir şey göremedik. Ardından Ebû Hureyre onlara şöyle dedi: Mescidde kimseyi görmediniz mi? Onlar: Gördük, birileri namaz kılıyor, birileri Kur'an okuyor, diğerleri de helal ve haram konularını müzakere ediyorlar. Bunun üzerine Ebû Hureyre onlara şöyle dedi: Yazık size, işte Muhammed'in *sallallâhu aleyhi ve sellem* mirası odur."(80)

Bu eşsiz davet yöntemiyle Ebû Hureyre *radiyallâhu anh*, asıl kar getiren nebevi mirası onlara beyan etmiştir. Zira O *sallallâhu aleyhi ve sellem*, kendilerine ne dirhem ne dinar ne de herhangi bir mal değil, sadece Kitap, Sünnet ve bu ikisinin ihtiva ettiği hidayet, marifet ve kurtuluş yolunu miras bırakmıştır.

2-Korkutma Terhib Yöntemi:

O, davet ederken teşvik yöntemini kullandığı gibi bir kısım kimselerin cahilliklerinden ya da üzerine terettüp edecek sorum-

(80) el-Heysemî, *Mecmaû'z Zevâid*, (1/123-124).

luluğunu takdir edemediklerinden dolayı bazı masiyetlerle meşgul olanları davet ederek korkutma yöntemini de kullanmıştır.

Bunun örneklerinden birisi, daha önce geçtiği üzere, Ümmü'd Derda'nın evinde kadınlara vaaz edip onları büyük günah ve şiddetli bir akibete sürüklemesi sebebiyle küfür saydığı ölünün ardından feryat etme, elbisesini parçalama ve nesebe ta'n etmekten sakındırmasıdır.

Yine daha önce zikredilen şu sözüdür: Abdesti güzelce alın. Ben Ebûlkasım'ın *sallallâhu aleyhi ve sellem* şöyle buyurduğunu işittim: "Ateşten topuklara veyl olsun."(81)

3- Yüzyüze Ve Açıkça Konuşma Yöntemi:

Katade, Ebû Amr el-Ğaddani'den rivâyet ediyor, o der ki: "Ebû Hureyre'nin yanında oturuyordum, dediki: Amır b. Sa'saa Oğullarından bir adam uğradı. Ona denildi ki: Bu, Amıroğulları içinde malı en çok olan kişidir. Bunun üzerine Ebû Hureyre: Onu bana getirin, deyince, getirdiler. Ona dedi ki: Seni çok malın olduğu bana haber verildi. Amiri de: Evet vallahi, yüz tane kızıl, yüz tane siyah devem var, dedi ve daha değişik renklerde develer , köleler ve atlar saydı. Bunun üzerine Ebû Hureyre dedi ki: Seni, develerin ve koyunların toynaklarından sakındırırım diyerek, bu sözü o kadar tekrar etti ki, Amiri utancından renkten renge girmeğe başladı ve şöyle dedi: Ey Ebû Hureyre, şimdi ne olacak? O da şöyle dedi: Rasûlullah'ı şöyle buyururken işittim: "Kimin bir devesi olup da necde ve rislinde hakkını vermezse" Dedik ki: Ya Resulellah! Risli ve necdesi de nedir? Buyurdu ki:" Yani zor zamanda ve kolay zamanda, demektir. Bu kimse kıyamet günü develerin çiğnemesi için geniş ve düz bir yere yatırılır. Develer olduklarından daha iri halleriyle ön ayaklarını yerden kaldırıp onun üzerine basmak suretiyle şahlanarak onu çiğnerler.Sürünün sonu onun üzerinden her geçtikçe ön tarafı tekrar

(81) Ahmed, *el-Musned* (19/25)

döndürülür. Bu durum, miktarı elli bin sene olan bir günde, Allah, kulları arasında hükmedinceye kadar devam eder. Sonra o kimseye, gideceği yol gösterilir..." Bunun üzerine Amiri dedi ki: Develerin hakkı nedir, Ey Ebû Hureyre! Şöyle dedi: Kıymetli olanı vermen, çok bağışta bulunman, hayvanını insanların ihtiyacı için ariyrt olarak vermen, sütünden ikram etmen ve erkek develeri ihtiyacı olanlara tohumluk için ariyet olarak vermendir."(82)

Ebû Hureyre'nin *radiyallâhu anh* davet, eğitim çalışmalarını ve bu alandaki yöntemlerini incelemeye kalkarsak kitabın hacmini aşar.Daha önce zikrettiğimiz şeyler onun bu alandaki gayretlerinin ileri derecede olduğuna, kendisinden istifade edenlerin ve ilmine muracaat edenlerin çokluğuna delalet etmektedir. Allah kendisinden razı olsun ve kendisini de razı etsin.

Ebû Hureyre *radiyallâhu anh*, döneminde vuku bulan hadiselerde tarafsız kalmıştır. Bu hadiselerden birisi Emiru'l Mu'minin Ali b. Ebi Talib *radiyallâhu anh* ile Muaviye b. Ebi Sufyan *radiyallâhu anh* arasındaki fitneden kaynaklanan ihtilaftır. O, bu durumda; Sa'd b. Ebi Vakkas, Said b. Zed. b. Nufeyl, Abdullah b. Ömer b. El-Hattab, Muhammed b. Seleme, Seleme b. Ekva' ve diğer sahabiler topluluğu gibi fitneden uzak durmayı tercih etmiştir.

Kendisinden, taraflardan birisine söz ya da fiille taraf olduğunu ifade edecek hiç birşey metdana gelmemiş, ayrıca bu iki tarafın hiç birisinden onun destek veya taraf olmasına dair bir talep de nakledilmiş değildir. Çünkü o, darb-ı meselde de ifade edildiği üzere 'ne bir at ve ne de bir mal' sözünden hareketle bir şeyi yoktu ve zaten tabiatı gereği mümkün oldukça selamet içerisinde olmayı tercih etmiştir. Bu halini, bağı bir topluluk tarafından zulmen öldürülen Hicri, 35. Senede Emiru'l Mu'minin Osman b. Affan'ın *radiyallâhu anh* kuşatıldığı gün dışında hiç bozmamıştır.

(82) Ahmed, *el-Musned* (20/72-73). Müslim Nevevi şerhi ile beraber:(7/64-66), lafız Ahmed'e aittir.

Onu savunmak için Hasen b. Ali b. Ebi Talib, Abdullah b. Ömer, Abdullah b. Zubeyr gibi diğer sahabelerle birlikte Osman'ın evine girmiştir.Hakim, Musa b. Ukbe ve iki kardeşi Muhammed ve İbrahim'den, onların şöyle dediklerini rivâyet etmiştir: Bize Ebû Hasene rivâyet ederek dediki: Ebû Hureyre ile Osman'ı evde kuşatılmış halde gördüm. Ebû Hureyre konuşmak için izin istedi ve şöyle dedi: Rasûlullah'ı *sallallâhu aleyhi ve sellem* şöyle buyururken işittim: "O bir fitne ve ihtilaftır. Ya da o bir ihtilaf ve fitnedir. Dedikki: Peki Ya Resulellah! Bize ne emredersin. Şöyle buyurdu: Osman'ı işaret ederek: Emiri ve arkadaşlarını size emrederim."(83)

Bu, Ebû Hureyre'nin *radiyallâhu anh*, sahibi hakkında hak sözü söylemenin sonuçları hakkında neler olacağını kestiremediği bir kargaşa anında hakkı açıkça söylemesi şüphesiz takınmış olduğu cesur tavrı göstermektedir. O ve beraberindekiler evdeyken baskına uğradılar ve bu arada Osman *radiyallâhu anh* katledilerek şehid oldu. Allah ondan razı olsun, İslam için yaptıklarından dolayı onu sıddıklar, şehidler ve salihlerle beraber olmakla mükafatlandırsın, onlar ne güzel dostturlar.

Emeviler onun bu konumunu öğrendiler ve daha sonraları bundan dolayı onu takdir ettiler. İşte belki de bu durum bazı heva sahiplerini ona iftira etmeğe ve sataşmaya sevketmiş olmalıdır.

Ebû Hureyre ve Ehl-i Beyt *radiyallâhu anhum*

Ebû Hureyre, al-i beyti sever, onları yüce bilir, üstünlüklerini itiraf eder, Reulullah'a olan yakınlıklarından dolayı onları takdir eder, Rasûlullah'ın onlar hakkındaki vasiyatini devamlı hatırında tutar, onların fazilet, menkıbeleri ve Rasûlullah'ın onlara olan sevgisi hakkındaki rivâyetlerin bir çoğusunu naklederdi. İşte onların menkıbeleri hakkında kendisinden rivâyet edilenlerden bazısı:

(83) el-Hakim, *el-Müstedrek*'te(3/98) rivâyet ederek, isnadı sahih bir hadistir, d - miş, Zehebî de muvafakat etmiştir.

1- Hz. Ali *radiyallâhu anh* Hakkında Ondan Rivâyet Edilenler:

a- Sehl b.Ebi Salih, babasından, o da Ebû Hureyre'den şöyle rivâyet eder: Rasûlullah *sallallâhu aleyhi ve sellem* Hayber günü şöyle buyurdu: "Bu sancağı Allah ve Rasûlunu seven bir adama vereceğim ki, Allah onun eliyle fetih nasip edecek." Ardından Rasûlullah *sallallâhu aleyhi ve sellem* Ali b. Ebi Talib'i çağırıp sancağı ona verdi ve şöyle buyurdu: "Yürü, Allah sana fethi müyesser kılıncaya kadar etrafına bakma." Bunun üzerine Ali biraz yürüdükten sonra durdu ve hiç bakmadan sesini yükselterek: Ya Resulellah! İnsanlarla ne üzere savaşacağım? Diye sordu. Buyurdu ki:" Allah'tan başka ilah olmadığına ve Muhammed'in Allah'ın Rasûlu olduğuna şahitlik edinceye kadar onlarla savaş. Bunu yaparlarsa kanlarını ve mallarını senden korumuş olurlar. Ancak onun hakkı ve onların hesabı Allah'a aittir."(84)

b- Muharrer b. Ebi Hureyre, Ebû Hureyre'nin şöyle dediğini rivâyet eder:"Rasûlullah *sallallâhu aleyhi ve sellem* Ali b. Ebi Talib'i Mekke'ye beraat için gönderdiğinde ben de onunla beraberdim. Dediki: Ne diye nida edeceksiniz? O da dedi ki: Cennete ancak müminin girebileceğini, Beytin çıplak olarak tavaf edilemeyeceğini, kendileriyle Rasûlullah *sallallâhu aleyhi ve sellem* arasında anlaşması olanların süresinin dört aya kadar olduğunu, bu dört ay geçtikten sonra Allah ve Rasûlunun, müşriklerden beri olduğunu ve bu seneden sonra artık müşriklerin bu beytte hac yapamayacaklarını haykıracağız. Ebû Hureyre dedi ki: Ben de sesim kısılana kadar haykıracaktım."(85)

c- Ebû Rafi derki: Ebû Hureyre'ye dedim ki: Ali b. Eb Talib *radiyallâhu anh* Irak'ta iken namazda Cuma ve İza caeke'l munafi-

(84) Müslim (7/121); İbn Hibbân, *es-Sahîh* (8/43), lafız Müslim'e aittir.
(85) Ahmed, *el-Musned* (15/133-134)

kun surelerini okuyordu. Bunun üzerine şöyle dedi: Rsulullah da *sallallâhu aleyhi ve sellem* öyle okuyordu.(86)

Bu rivâyette Ali b. Ebi Talib'in *radiyallâhu anh* faziletlerinden birisini naklediyor, o da bu meselede Rasûlullah'a *sallallâhu aleyhi ve sellem* tabi olması ve onu örnek almasıdır.

2- Cafer b. Ebi Talib *radiyallâhu anh* Hakkında Ondan Rivâyet Edilenler:

a- Kendisinden şöyle dediği rivâyet edilmiştir: Miskinlere karşı insanların en hayırlısı Cafer b. Ebi Talib idi. Bizimle dönüp dolanırdı ve evinde ne varsa bize yedirirdi. Hatta bize kap içerisinde yağ getirirdi de etrafa kokusu yayılırdı biz de oturur içindekini adeta sıyırırdık.(87)

b- Makburi'den Ebû Hureyre'nin şöyle dediği rivâyet edilmiştir: Cafer b. Ebi Talib miskinleri sever ve onlarla beraber otururdu, o onlarla onlar da onunla konuşurlardı. Bundan dolayı Rasûlullah da *sallallâhu aleyhi ve sellem* ona 'Ebû'l Mesakin' künyesini verdi.(88)

3- Hasan ve Hüseyin *radiyallâhu anhuma* Hakkında Ondan Rivâyet edilenler:

a- Şöyle dediği rivâyet edilir: Rasûlullah *sallallâhu aleyhi ve sellem* Hasan'ı kucakladı.(89)

Rasûlullah'ın *sallallâhu aleyhi ve sellem* Hasan için şöyle dediği ondan rivâyet edilmiştir: "Allahım! Ben onu seviyorum, sen de onu ve onu sevenleri sev." (90)

(86) İbni Hibban, *es-Sahîh* (4/104)
(87) Buhârî (2/208).
(88) İbn Mâce, *es-Sunen* (5/138)
(89) Buhârî (2/216), Menakıbu'l Hasan ve'l Huseyn *radiyallâhu anh*
(90) Muslim (7/129). Ahmed, el-Msned (14/128)

b- Yine ondan şöyle bir rivâyet gelmiştir: Rasûlullah *sallallâhu aleyhi ve sellem* onunla alakalı sözlerini söyledikten sonra bana Hasan b. Ali'den *radiyallâhu anh* daha sevimli kimse olmamıştır.(91)

c- Umeyr b. İshak'tan rivâyete göre o şöyle demiştir: Hasan b. Ali ile Medine sokaklarında yürürken bu Hureyre ile karşılaştık da o Hasan'a dedi ki: Sana kurban olayım karnını benim için aç da Rasûlullah'ın öptüğünü gördüğüm yeri öpeyim. O da karnını açtı ve Ebû Hureyre onun göbeğini öptü.(92)

d- Abdurrahman b. Mesud'un Ebû Hureyre'den rivâyetine göre demiştir ki: Rasûlullah *sallallâhu aleyhi ve sellem* bir omuzunda Hasan diğer omuzunda da Hüseyin olduğu halde bir onu bir diğerini öpe öpe yanımıza geldi, biz de kendisine doğru gittik. Adamın biri ona dediki: Ya Resulellah sen bu ikisini de seviyorsun. Bunun üzerine şöyle buyurdu: "Evet, kim bu ikisini severse beni sevmiştir, ki de bu ikisine buğzederse bana buğzetmiştir."(93)

e- Yine kendisinden şöyle rivâyet edilmiştir: Hüseyin b. Ali'yi her görmemde gözlerim yaşarır. Bunun sebebi de şudur: Rasûlullah *sallallâhu aleyhi ve sellem* birgün çıkmış ve beni mescidde bulmuştu, elimi tutup bana dayandı ve ben de onunla beraber gittim ve sonunda Ben-i Kaynuka çarşısına geldi. Benimle hiç konuşmadan dolaştı ve baktı, sonra döndü ben de onunla beraber döndüm. Ardından mescide girip oturdu ve ayaklarını toplayıp elbisesinin içine alarak oturdu ve :"Bana lekaı adi, alçak? Tam anlayamadım çağır" dedi. Bu arada Hüseyin hızlı bir şekilde gelerek kucağına düştü. Sonra Rasûlullah *sallallâhu aleyhi ve sellem* Hüseyin'in ağzını açarak kendi ağzını onun ağzına koydu ve şöyle dua etti:"Allahım! Ben onu seviyorum, sen de sev."(94)

(91) İbn Hibban,*es-Sahîh* (8/56)
(92) Ahmed, *el-Musned* (14/195). İbn Hibban, *es-Sahîh* (8/57)
(93) el-Hakim, *el-Müstedrek*'te (3/166) rivâyet etmiş, Zehebî de ona muvafakat etmiştir.
(94) el-Hakim, *el-Müstedrek*'te (3/178) rivâyet etmiş, Zehebî de ona muvafakat etmiştir.

Al-i Beyt'in menakıbı ile ilgili Ebû Hureyre'nin rivâyet ettiği haberlerden bir kısmını, onun Ehl-i Beyt ile sıcak ilişkilerini, onlara olan sevgisini, menkıbelerini ve onların faziletli olduklarını ortaya çıkarmak için gösterdiği hırsı göstermek için naklettik ve bu kadarla yetinmek istiyoruz. Burada zikredilen ve zikredilmeyen nakiller, bu sıcak ilişkinin ve onun Ehl-i Beyt'e olan sadıkane sevgisi hakkında ileri geri konuşanların cehaletini göstermektedir.

Bütün bunlarla beraber yüce Ehl-i Beytten herhangi birisinden Ebû Hureyre hakkında bir ta'n ya da onu çağrıştıracak bir şey sabit olmamıştır, aksine onlardan bazısının ondan rivâyette bulundukları, arkadaşlarının sika olanlarının ve onlardan rivâyette bulunanların bir çoğunun bilgisi dahilinde ve onlardan hiç birisinin muhalefeti olmaksızın ve ondan razı olduklarına ve rivâyetlerini kabul ettiklerine delalet edecek şekilde yine ondan rivâyette bulundukları sabittir. Bu naklettiklerimizi tekid etmek isteyenler fazilet sahibi üstad Abdulmun'im Salih el-Ali'nin Difaun an Ebi Hureyre adlı kitabına müracaat edebilirler, orada bu anlattıklarımızı ve daha fazlasını tekid edebilecekleri bilgilere ulaşacaklardır.

İKİNCİ BÖLÜM

EBÛ HUREYRE *radiyallâhu anh* ETRAFINDA KOPARTILAN BATIL ŞÜPHELER VE SEBEPLERİ

Etrafında Kopartılan Bâtıl Şüpheler

Ebû Hureyre'nin güzel yaşamı, sükunet içerisindeki süluku, yumuşak huylu oluşu, sahabe kardeşleri tarafından övülmesi, onlardan sonra gelen tabiin ve diğerlerinden olan ümmetin alimleri tarafından övülüp takdir edilmesi değil de Rasûlullah'ın *sallallâhu aleyhi ve sellem* sohbetinde bulunması, hizmet etmesi, sünnetini yüklenip taşıması heva sahiplerinin, onun hakkında ileri-geri konuşmalarına ve etrafında bir takım batıl şüpheler kopartıp yaymalarına engel olamamıştır. Bunlardan birisi, rivâyetlerini hedef almalarıdır ki, daha önceki ve sonraki ulema tarafından bunların yalan ve batıl olduğuna dair deliller ve reddiyeler ortaya konmuştur. Bir diğeri de genel olarak şahsını ve rivâyetlerini hedef almalarıdır. Biz de Allah'ın kolaylaştırması sayesinde bu şüpheleri delil ve şahitlerle reddedip çürütmeğe çalışacağız:

Birinci Şüphe: *Çok Rivâyette Bulunmuş Olması*

Bazı kimseler, Rasûlullah'ın *sallallâhu aleyhi ve sellem* sohbetinde kısa bir zaman bulunmasına rağmen çok rivâyette bulunmuş

olmasını, rivâyetlerinin sıhhatinde bir şüpheye götürdüğünü iddia ediyorlar. Bu şüpheye bir kaç açıdan cevap vermek mümkündür:

1- Rivâyetlerin Çokluğu Nisbi Çokluk Olup Mutlak Anlamda Bir Çokluk Değildir:

Zira o, sahabeler arasında kendisinden en çok rivâyette bulunulan kimsedir. Yoksa Rasûlullah'tan *sallallâhu aleyhi ve sellem* en çok rivâyette bulunan değildir. Kendisinin bu hususta ki: Abdullah b. Amr b. As'ın *radiyallâhu anh* hadis ezberinin kendisinden daha fazla olduğunu, çünkü onun yazdığını kendisinin ise yazmadığını, ifade eden itirafı bunu destekler mahiyettedir. Bunu İmam Ebûbekir b. Huzeyme şu sözüyle açıklığa kavuşturmaktadır: Rasûlullah'ın *sallallâhu aleyhi ve sellem* ashabından diğerlerinin rivâyetleri sahih kaynaklarda bulunmakla beraber, Ebû Hureyre arkadaşları arasında, rivâyetlerinden intişar edenler içinde rivâyet bakımından en çok olanıdır.(95)

Kendisi dışındaki Rasûlullah'ın *sallallâhu aleyhi ve sellem* sohbetinde uzunca kalmış olanların rivâyetlerinin çok olmaması nisbi bir durum olup, bunun sebeplerinden birisi de bazısının vefatlarının erken olmasıdır. Zira onlardan bir kısmı daha Rasûlullah *sallallâhu aleyhi ve sellem* hayattayken, bir kısmı da vefatından kısa bir süre sonra vefat etmiştir. Ayrıca onlar içerisinde rivâyeti az olup ancak kendisine bir şey sorulduğunda cevap verenler vardı ki, Hulefa-i Raşidin, Ubey b. Ka'b, İbn Mes'ud, Ebû Said el-Hudri ve daha başkaları bunlardandır.

2- Rasûlullah *sallallâhu aleyhi ve sellem*'in Sohbetinde Kısa Zaman Bulunması Nisbi Bir Kısalıktır:

Bu, cennetle müjdelenen on sahabe ve ilk müslüman olan diğerleri gibi Rasûlullah'ın *sallallâhu aleyhi ve sellem* sohbetinde

(95) el-Hakim, *el-Müstedrek* (3/112)

uzun zaman bulunanlara nisbetle kısadır. Aksi takdirde vakıaya bakacak olursak zannedildiği gibi hiç de kısa bir zaman değildir, zira daha önce de ifade edildiği üzere bu zaman dilimi dört seneyi aşkın bir süredir.(96)

Bu da hadislerden toplayıp rivâyet edecek kadar bir zaman için yeterli bir süredir. Şu da bilinen bir gerçektir; o, Rasûlullah'a *sallallâhu aleyhi ve sellem* tam bir bağlılık göstermiş, hazerde- seferde kendisinden hiç ayrılmamış, nereye dönmüşse o da oraya dönmüş ve kendisini ilim tahsiline vakfetmiş, ticaret, ziraat, aile geçindirmek ve buna benzer hiç bir meşguliyet onu bundan alıkoyamamıştır. Böyle birşey kendisinden daha uzunca Rasûlullah'ın sohbetinde bulunmuş olduğu halde zorunlu dünyevi işleriyle meşguliyetleri sebebiyle sahabelerden bir çoğuna müyesser olmamıştır. Bera b. Azib'in şöyle dediği kendisinden rivâyet edilir: Her işitilen şey Rasûlullah'ın *sallallâhu aleyhi ve sellem* hadisi değildi, bizim de mal ve meşguliyetlerimiz vardı. Fakat insanlar o gün yalan söylemezlerdi, dolayısıyla işiten orada olmayana haber verirdi.(97)

Rivâyet edildiğine göre, bir adam Talha b. Ubeydillah'a gelerek; Ey Ebû Muhammed! Bilmiyoruz, Rasûlullah'ı *sallallâhu aleyhi ve sellem* bu Yemenli mi, yoksa siz mi daha iyi biliyorsunuz? Rasûlullah'ın söylemediğini ona isnad ediyor, der. Bunun üzerine Talha derki: Vallahi, onun Rasûlullah'tan *sallallâhu aleyhi ve sellem* bizim işitmediğimiz şeyleri işittiğinde ve bizim bilmediklerimizi bildiğinde şüphe yoktur. Çünkü bizler ev ve aile sahibi zengin kimselerdik ve Rasûlullah'ın *sallallâhu aleyhi ve sellem* yanına ancak günün iki tarafında yani, sabah ve akşam gider ve sonra dönerdik.

Ebû Hureyre *radiyallâhu anh* malı, ailesi ve çoluk çocuğu olmayan bir miskindi, eli Rasûlullah'ın *sallallâhu aleyhi ve sellem* eliyle

(96) 'müslüman oluşu ve sohbette bulunması', başlıklı bölüme bakınız.
(97) el-Hatib, *el-Kifâye* (548); Suyûtî, *Miftâhu'l-Cenne* (22).

beraberdi ve O *sallallâhu aleyhi ve sellem* nereye dönse o da oraya dönerdi. Biz, onun bizim yapamadığımızı yaptığını ve bizim işitmediklerimizi işittiğinden şüphe etmeyiz ve bizden hiç kimse de onu, Rasûlullah'ın *sallallâhu aleyhi ve sellem* söylemediğini ona isnad etmekle itham etmemiştir. (98)

Aynı zamanda onlar davetle ve Rasûlullah'ın *sallallâhu aleyhi ve sellem*, seriyyelere,gazvelere çıkmak, ilmi tebliğ etmek, krallara ve Arap yarımadasına komşu emirliklere yazılan mektupları götürmek gibi görevleri yerine getirmek için kendilerini Rasûlullah'n *sallallâhu aleyhi ve sellem* meclisinden uzak kalma zorunda bırakan önemli işlerle meşgullerdi ki bu durum onların günlerce ya da aylarca uzak kalmalarına sebep olabiliyordu.

Bir de onlar içinde Medine'de oturmayanlar da vardı ki, bu kimseler her istedikleri zaman Rasûlullah *sallallâhu aleyhi ve sellem* ile bir araya gelemiyorlardı veya meşguliyetlerinden uzak kaldıkları sürece ancak görüşebiliyorlardı.

Bu ve diğer sebeplerden dolayı Rasûlullah'ın *sallallâhu aleyhi ve sellem* sohbetinde uzun zaman bulunmuş kimselerden bir çoğuna Ebû Hureyre'ye müyesser olan mülazeme-i tamme nasip olmamıştır. Bu duruma İbn Ömer'den *radiyallâhu anh* rivâyet edilen şu haber şahitlik etmektedir: Demiştir ki: Ey bu Hureyre! Sen içimizde Rasûlullah'ın *sallallâhu aleyhi ve sellem* yanında en çok kalanımız ve hadisini en çok ezberleyenimizdin.(99)

3-İlme ve Onu Tahsil Etmek İçin Gösterdiği Hırs ve Rasûlullah'ın, Hıfzına Yönelik Duası:

Ebû Hureyre *radiyallâhu anh* ilme önem veren ve öğrenmeğe çok hırslı olan birisiydi. Nitekim Rasûlullah *sallallâhu aleyhi ve sellem*

(98) el-Hakim, *el-Müstedrek*'te (3/511-512) rivâyet etmiş ve sahih bir hadistir, demiştir.

(99) 'Rivâyetleri ve Hıfzı', başlığına bakınız.

da bu hususa şahit olmuştur. Buhârî, Said el-Makburi'den, o da Ebû Hureyre'den şöyle rivâyet etmiştir: O şöyle der: Dedim ki: Ey Allah'ın Nebisi, senin şefaatin sayesinde insanların en mesudu kimdir? Buyurduki: "Hadise olan hırsını görünce senden önce hiç kimsenin bu hadis hakkında sormayacağını anlamıştım."(100)

Ebû Hureyre'nin *radiyallâhu anh* ilme ve onu tahsile hırsını gören Rasûlullah'ın *sallallâhu aleyhi ve sellem* şehadeti bu hususta yeterlidir. Bununla, Rasûlullah'ın *sallallâhu aleyhi ve sellem* bu işe zeka, rağbet ve kabiliyeti olan Enesb. Malik, İbn Abbas ve diğer sahabeler gibi Ebû Hureyre'yi de ilim için cesaretlendirdiğini görmekteyiz.

Aynı zamanda ezberleyip unutmaması için bu hususta duasına amin diyerek dua etmiştir. Zeyd b. Sabit'in şöyle dediği rivâyet edilmiştir: Ben, Ebû Hureyre ve birisi daha mescidde oturmuş Allah'a dua ediyor ve onu zikrederken Rasûlullah *sallallâhu aleyhi ve sellem* çıkageldi ve yanımıza oturdu, biz de o anda sustuk. Bunun üzerine: Yaptığınız şeye devam edin, buyurdu. Zeyd derki: Bunun üzerine ben ve arkadaşım Ebû Hureyre'den önce dua ettik, Rasûlullah da *sallallâhu aleyhi ve sellem* duamıza amin diyordu. Sonra Ebû Hureyre şöyle dua etti: Allahım! Bu iki arkadaşımın istediğini ve bir de unutalmayacak ilim istiyorum, Rasûlullah da *sallallâhu aleyhi ve sellem* amin, dedi. Biz de hemen; biz de Allah'tan unutalmayacak ilim isteriz, dedik. Bunun üzerine şöyle buyurdu: " Devsli bu konuda ikinizi de geçti."(101)

Bu durum, Rasûlullah *sallallâhu aleyhi ve sellem* tarafından, yüklendiği ilim ve hidayeti telakki ve hıfza kabiliyeti daha çok olan genç sahabelere istidatlarına göre yerine getirilmesine ne kadar önem verildiğini göstermektedir.

---

(100) Ahmed, *el-Musned* (17/35-36). el-Buhârî, *Fethu'l-Bârî* ile beraber:(1/193), lafız Ahmed'e aittir.

(101) el-Hakim, *el-Müstedrek* (3/508)

4-Rasûlullah'a Sorular Sorması:

Dendiği gibi ilim: İlmin anahtarları ise, o zaman Ebû Hureyre bunu çokca yerine getiren ve bu hususta son derece cesaretli olan birisidir. Zira o, Resuullah'a*sallallâhu aleyhi ve sellem* sormağa ihtiyaç duyduğu şeyleri; ilim elde etmek, ilkve berrak kaynağı olan Rasûlullah'tan *sallallâhu aleyhi ve sellem* alarak marifetini artırmak için soruyordu. Onlardan birisi, kıyamet günü şefaati sebebiyle insanlar içinde en mutlu olanın kim olduğunu sormasıdır: Ey Allah'ın Nebisi, senin şefaatin sayesinde insanların en mesudu kimdir? Şöyle buyurdu: "Hadise olan hırsını görüce senden önce hiç kimsenin bu hadis hakkında sormayacağını anlamıştım. Kıyamet günü şefaatim sayesinde en mutlu olacak insan: Nefsinden içinden samimi olarak La ilahe İllellah, diyen kimsedir."(102)

Ubey b. Ka'b şöyle der: Eu Hureyre Rasûlullah'ın *sallallâhu aleyhi ve sellem* yanında cesur davranırdı ve bizim, hakkında soramadığımız meseleleri kendisine sorardı.

Huzeyfe b. el-Yeman r .a. de derki: Bir adam İbn Ömer'e *radiyallâhu anh* şöyle dedi: Ebû Hureyre Rasûlullah'tan *sallallâhu aleyhi ve sellem* çok rivâyette bulunuyor. Bunun üzerine İbn Ömer *radiyallâhu anh* şöyle dedi: Onun getirdiği şeyler hakkında şüpheye düşmenden seni Allah'a sığındırırım. Fafat o, cesaretli davranırdı biz ise soru sorma hususunda korkar çekinirdik.(103)

5- Birçok Sahabeden Rivâyette Bulunmuş Olması:

Ebû Hureyre'nin, Ebûbekir, Ömer, Fadl b. Abbas Ubey b. Ka'b, Usame b. Zeyd, Aişe, Sehl b. Sa'd es-Saidi, Nadra b. Ebi Nadra ve benzeri bir çok sahabeden R. Anhum rivâyette bulunduğu sabittir.

(102) Ahmed, *el-Musned* (17/35-36). el-Buhârî, *Fethu'l-Bârî* ile beraber (1/193), lafız Ahmed'e aittir.

(103) el-Hakim, *el-Müstedrek* (3/510).

Bunun yanında hem bizzat Rasûlullah'tan *sallallâhu aleyhi ve sellem* hem de Rasûlullah'tan rivâyeti kendisinden daha az olan kimselerden de rivâyette bulunmuştur. Mesela Sehl b. Sa'd es-Saidi'den, Rasûlullah *sallallâhu aleyhi ve sellem* buyurduki, diyerek şöyle rivâyet etmiştir: "Sizden biri kardeşine kılıç doğrultmasın. Belki şeytan onu elinden çeker de ateş çukurlarından bir çukura yuvarlanıp gider."

Ebû Hureyre derki: Ben bunu, Sehl b. Sa'd es-Saidi'den, o da Rasûlullah'tan *sallallâhu aleyhi ve sellem* işitmiştir. (104)

Sahabeden rivâyet ettiği hadisler, kendisinden yapılan rivâyetlerin sayısının artmasında da pay sahibi olmuştur. Sorun, yapmış olduğu rivâyetleri Ebû Hureyre'ye çok görenlerin bu hususta cahil olmalarından ya da öyle görünmek istemelerinden kaynaklanmaktadır.

6- Geç Dönemde Vefat Etmesi, İnsanların Onun İlmine İhtiyaç Duyması Ve Kendisinden Rivâyette Bulunanların Çok Olması:

Ebû Hureyre *radiyallâhu anh*, Rasûlullah'ın *sallallâhu aleyhi ve sellem* ashabı içinde ömrü hicretin ellinci senesinden sonrasına kadar uzayan, ilmine insanların ihtiyaç duyduğu ve kendilerine müşkil gelen konularda kendisine muracaat ettikleri azınlıklardan birisi idi. Allah Rasûlunun *sallallâhu aleyhi ve sellem* hadisini sahabe içerisinde en çok ezberleyenlerden, bir araya toplayıp onu güzelce rivâyet etme istidadına sahip olanlardan birisi olunca ilim taliplerinin, marifet aşıklarının ve dinin savunucuları olan sahabe ve tabiinin, kendisine yönelmeleri gayet tabii bir durumdur. Zira sahabenin büyüğünden olsun küçüğünden olsun içlerinde; Zeyd b. Sabit, Ebû Eyyub el-Ensari, Abdullah b. Ömer, Abdullah b. Abbas, Abdullah b. Zübeyr, Ubey b. Ka'b, Cabir b. Abdillah,

(104) el-Hakim, *el-Müstedrek* (3/512-513).

Enes b. Malik, Aişe ve benzeri sahabelerin de bulunduğu yaklaşık yirmi sekiz kişi kendisinden rivâyette bulunmuştur.

Buhârî derki: Kendisinden, sekiz yüz ya da daha fazla kimse rivâyette bulunmuştur.(105)

Hakim de şöyle der: Sahabe arasında Ebû Hureyre'den rivâyette bulunanlar yirmi sekiz kişidir. Tabiin neslinden ise; onlar arasında, Ebû Hureyre'nin arkadaşlarından daha yüce, daha meşhur, daha üstün ve daha bilgili kimse yoktu. Burada onları saymak, kalabalık olmalarından dolayı uzun sürer.(106)

Bildiğim kadarıyla,Rasûlullah'tan *sallallâhu aleyhi ve sellem* aldıkları ilimlerini sahabe ravileri içerisinde ravi ve nakilcisi bu sayıda olan bir başkası bulunmamıştır. Bu derecedeki bir sayı, onun rivâyetlerinin nakledilmesine ve ravi ve nakilcilerden büyük bir topluluk arasında canlı kalıp mütedavil olarak devam etmesinde büyük rolü olmuştur. Öyleki bu rivâyetler, diğer hadis rivâyetleriyle beraber, hadis kitaplarında ve ciltlerde tedvin edildi. Kendilerinden az rivâyette bulunulan diğer sahabeler ise, ya daha önce vefat etmelerinden ya da naklettiğimiz sebeplerden dolayı onlar için böyle bir durum meydana gelmemiştir.

7- Rivâyet Tariklerinin Teaddüdü:

Ebû Hureyre'nin rivâyetlerinin bazısının tarikleri, kendisine nispet edilen rivâyetlerin artmasında pay sahibi olmuştur. İmam Ahmed b. Hanbel'in, Ahmed Muhammed Şakir'in şerh ettiği Müsned'ini inceleyen birisi orada Ebû Hureyre'ye ait olan 3848 rivâyetin yaklaşık üçte birinin; ya ravi ziyadesinden, ya senetteki eda kalıbının değişmesinden, ya da metindeki bir lafız fazlalığından dolayı tekrar edildiğini, bunun da aslında tek bir rivâyet olduğunu, tekrar edilme sayısına göre iki veya daha fazla rivâyet

(105) Zehebî, *Tezkiretu'l-Huffaz*, (1/36); İbn Hacer,*el-İsâbe* (4/205).
(106) Hakim, *el-Müstedrek* (3/513).

olarak sayıldığını görür. Bu, Ahmed b. Hanbel'in Müsnedine rakam koyanların yaptığıdır ki, onlar, ilim ehline göre bilinen bir takım sebeplerden dolayı bu hususta mazurdurlar.

8- Yaptığı Rivâyetlerde Bir Çok Sahabenin de Kendisine Ortak Olması:

Bugün güvenilir ve müslümanlar elinde mütedavil kitaplara bakıp orada Ebû Hureyre'nin rivâyetlerini inceleyen herkes onun rivâyetine bir veya daha fazla sahabenin de iştirak ettiğini görecektir. Özellikle de heva ve bid'at ehli ve hadislerin ne ile sahih olup olmadıkları hakkında en ufak bir birikime sahip olmayan kimseler tarafından ta'n ve itiraza kalkışılan konularda.

9-Kendisinden Rivâyette Bulunan Ravilerin Sayısının Çok Olması:

Kendisinden, sayıları – daha önce geçtiği üzere – sekiz yüzü aşkın sahabe ve güvenilir tabiinden olan bir çok kimsenin rivâyette bulunması ve onlardan sonraki ümmetin alim, fakih ve müctehidlerinin, kendisine ve bununla beraber diğer sahabelere de nisbeti sahih olan rivâyetlerine itimad etmesi, Rasûlullah'tan *sallallâhu aleyhi ve sellem* nakledip rivâyette bulunduğu şeylerde onun adaletine ve emin olduğuna en açık ve en hayırlı şahittir. İç dünyaları tertemiz ve akılları ilim nuruyla aydınlanmış kimseler için açıktır ki; müsned sahih rivâyetleri hakkındaki nisbi çokluk tabii bir çokluk olup, onu inceleyip ortaya çıkarmada bu şüpheye sunduğumuz reddiyede ki etkenler ve hayatını ve şahsiyetini, vefatına kadar Rasûlullah'ın sohbetinin mührüyle damgalamış olan diğer etkenler de pay sahibi olmuşlardır.

Bu şüphenin ve kaynağının sahte oluşu sırf cehalet değilse ya hevadır ya da her ikisidir. Bu iki durumdan da Allah'a sığınırız.

İkinci Şüphe: Bazı Sahâbelerin Ona İtirazda Bulunmaları

Sahabelerin birbirlerini tashih ve düzeltmede bulunmalarının gerçek mahiyetinden haberdar olmayan bir kısım insanlar hemen: Ebû Hureyre'den yapılan rivâyetin zayıflığına, ya da özellikle hakkında istidrak yapılan rivâyetin zayıflığına yöneliyorlar. İddia da: Aişe *radiyallâhu anh* ve İbn Ömer *radiyallâhu anh* tarafından kendisine yönelik istidrak düzeltme yapılmış olmasıdır.

Bu şüpheye bir kaç şekilde cevap verilebilir:

1- Aişe *radiyallâhu anh* ve İbni Ömer'in *radiyallâhu anh* ona istidrakta bulunmuş olmaları, sahabe arasında zaman zaman meydana gelen ilmi münazara ve müzakerenin gerektirdiği durumlardan birisidir. Zira sahabeden bir çoğu diğerine hem rivâyet hem de ilmi bir mesele ile ilgili olarak istidrakta bulunmuş, ya o kişi diğerini ikna etmiş ya da diğeri o kişinin ortaya koyduğu deliller neticesinde o görüşü benimseyip ikna olmuştur. Bu ulema nezdinde, özellikle de hadisçiler nezdinde bilinen olağan bir durumdur. Bu durum, nasılki sika bir ravinin kendisi gibi sika olan diğer raviye muhalefeti adaletlerinde ya da yaptıkları rivâyetlerinde bir tesiri olmuyorsa aynı şekilde hakkında istidrak yapılan kimsenin adlet ve emanetinde de bir tesiri ve etkisi olmaz.

Bu halkada Aişe ile *radiyallâhu anh* İbni Ömer'in *radiyallâhu anh* Ebû Hureyre'ye istidrakleri son derece azdır.

2- Aişe'nin *radiyallâhu anh* Ebû Hureyre'ye yaptığı itiraz şu rivâyetten anlaşılmıştır: Kendisi Ebû Hureyre'yi çağırarak ona şöyle demiştir: Ey Ebû Hureyre! Bize ulaşan şu hadisler de nedir, Rasûlullah'tan *sallallâhu aleyhi ve sellem* rivâyette bulunuyorsun, bizim işittiklerimizden başkasını mı işittin, bizim gördüklerimizden başkasını mı gördün? O da derki: Ey anacığım, seni Rasûlullah'tan *sallallâhu aleyhi ve sellem* aynaya bakmak, sürme

çekmek ve Resuullah *sallallâhu aleyhi ve sellem* için hazırlanmak alıkoydu, beni ise vallahi O'ndan *sallallâhu aleyhi ve sellem* hiç birşey alıkoyamadı.(107)

Bu hadiste Ebû Hureyre'nin, Aişe'nin *radiyallâhu anh* sorgulamasına karşı onun ikna olduğunu gösterecek derecede kendisine cevap verdiğini görmekteyiz. Zira o bu hususta nüfus-i kerime ve mekasıd-ı kerimeye en uygun bir şekilde hareket ederek bunu en açık şekilde ifade etmiş ve hiç bir amaç da gütmemiştir.

Bununla da ortaya çıkmaktadır ki, onun bu itirazı, cevabını istediği bir sorgulamadan başka bir şey değildir. Aişe *radiyallâhu anh* cevabı aldıktan sonra kendi yanında olmayanın onun yanında olabileceğini, kendisinin işitmediklerini onun işittiğini, görmediğini gördüğünü, onun Rasûlullah'ın yanından hiç ayrılmamasına ve adeten evli kadınların meşuliyetlerinin kendisini de meşgul ettiğine bakarak anlamıştır.

Ebû Hureyre'nin *radiyallâhu anh*, Rasûlullah'tan *sallallâhu aleyhi ve sellem* hadis işitmekten başka bir şey ile meşgul olmadığını destekleyen şeylerden birisi de daha önce naklettiğimiz Talha b. Ubeydillah rivâyetidir: Bir adam onun yanına gelerek: Ey Ebû Muhammed! Vallahi bilmiyoruz, bu Yemenli çocuk mu Rasûlullah'ı *sallallâhu aleyhi ve sellem* daha iyi biliyor yoksa siz mi? Der. Bunun üzerine Talha şöyle der: Vallahi, hiç kimse onun Rasûlullah'tan *sallallâhu aleyhi ve sellem* bizim işitmediklerimizi işittiğinden ve bilmediklerimizi bildiğinden kesinlikle şüphe etmez. Çünkü biz ev ve aileleri olan zengin kimselerdik, Rasûlullah'ın yanına gündüzün iki tarafında sabah- akşam gelir sonra dönerdik. Ebû Hureyre ise malı, ailesi ve çoluk çocuğu olmayan bir

(107) Hakim, *el-Müstedrek* (3/509) sahih olduğunu söylemiş, Zehebî de ona m - vafakat etmiştir. Burada istidrak ile, ıstılahi anlamdaki istidrak değil, itiraz kastedilmektedir. Istılah açısından istidrak: Bir imamın diğer imama; şartlarına uygun olmasına rağmen kitabında tahric etmediği hadislere istidrakta bulunmasıdır. Hakim'in, *el-Müstedrek*'inde sahihayn üzerine yaptığı çalışma buna örnektir.

miskindi, fakat eli Rasûlullah'ın *sallallâhu aleyhi ve sellem* eliyle beraberdi, o nereye dönse o da oraya dönerdi. Biz onun bizim bilmediklerimizi bildiğinden ve işitmediklerimizi işittiğinden şüphe etmeyiz. İçimizden hiç kimse onu Rasûlullah'ın *sallallâhu aleyhi ve sellem* söylemediğini ona nisbet etmekle itham etmemiştir.(108)

3-İbni Ömer'in *radiyallâhu anh* istidrakine gelince o da "ittibau'l-cenaze" hakkındaki itirazıdır. Rivâyet edildiğine göre o, Ebû Hureyre'nin yanına uğrar ve o Rasûlullah'tan *sallallâhu aleyhi ve sellem* şu hadisi rivâyet etmektedir: "Kim cenazenin ardından giderse ona bir kırat vardır, defnine katılana da iki kırat vardır. Bir kırat Uhuddan daha büyüktür." Bunun üzerine İbni Ömer *radiyallâhu anh* derki: Ey Ebû Hureyre, Rasûlullah'tan *sallallâhu aleyhi ve sellem* rivâyet ettiğine iyi bak. Ebû Hureyre hemen kalkıp Aişe'nin *radiyallâhu anh* yanına giderek ona: Ey Mü'minlerin annesi, Allah için söyle, Rasûlullah'ı *sallallâhu aleyhi ve sellem* şöyle buyururken işittin mi? "Cenazenin ardından gidip namazını kılana bir kırat, defnine katılana da iki kırat vardır' O da: vallahi evet, dedi.

Bunun üzerine Ebû Hureyre *radiyallâhu anh* dedi ki: Bizi ekim-biçim işleri de, çarşı pazarda alış veriş de Rasûlullah'tan alıkoymazdı. Ben ancak Rasûlullah'tan *sallallâhu aleyhi ve sellem* bana öğreteceği bir kelime ya da yedireceği bir lokma isterdim. Bunun üzerine İbni Ömer de şöyle dedi: Ey Ebû Hureyre, sen içimizde Rasûlullah'ın yanında en çok kalanımız ve hadisini en iyi bilenimizdin.(109)

4- Ebû Hureyre *radiyallâhu anh*, diğer sahabe kardeşleri tarafından istidrake uğrayan tek kişi değildir. Başkalarına da istidrakte bulunulmuştur. Mesela Aişe *radiyallâhu anh* sahabeden İbni

(108) Hakim, *el-Müstedrek* (3/511-512)

(109) Ahmed, *el-Musned* (19/121). Hakim, *el-Müstedrek* (3/510-511), lafız ona aittir. İsnadının sahih olduğunu söylemiş, Zehebî de ona muvafakat etmiştir.

Ömer'e ve daha başkalarına istidrakte bulunmuş, diğer bir kısım sahabe de ona istidrakte bulunmuştur ki, bu durum daha önce de anlattığımız üzere alimler nazarında bilinen olağan bir meseledir.

Buraya kadar anlatılanlardan kesin olarak ortaya çıkmaktadır ki; sahabenin birbirlerine itirazda bulunması, itiraza maruz kalanı yalancı duruma düşürmez ve cahillerin vehmettiği gibi adalet ve güvenilirliklerine de bir eksiklik getirmez.

ÜÇÜNCÜ ŞÜPHE:

Karnını Doyurmaya Bakmakla İtham Edilmesi

Bazı kimseler, Ebû Hureyre'yi *radiyallâhu anh* karnını doyurmağa bakmakla ve Allah Rasûlunun *sallallâhu aleyhi ve sellem* sohbetinde bulunmasının da bunun için olduğuna dair ithamda bulunmuşlar, bu şüphede de kendisinden rivâyet edilen : "Ben Rasûlullah'a *sallallâhu aleyhi ve sellem* karın tokluğuna arkadaşlık ediyordum." Ve "Ben Rasûlullah'tan *sallallâhu aleyhi ve sellem* ya bana öğreteceği bir kelime veya bana yedireceği bir lokma isterdim." Bu iki rivâyet ve bunların manasına gelen başka ibareleri şüphelerine dayanak haline getirmişlerdir.

Bu da diğerleri gibi bir kaç açıdan batıl bir suçlamadır:

Bu şüphe sahibinin Ebû Hureyre'nin: "Rasûlullah'a karın tokluğuna arkadaşlık yapıyordum", sözü ve bu manadaki diğer sözlerinden ne kastettiğini anlamaması ve bu sözü söylemeğe onu iten sebebin ne olduğunu bilmemesidir. Şöyle ki; Ebû Hureyre'nin, kendisinden karnını doyurmakla ilgili yapılan rivâyetleri zikretmesinin sebebi; Rasûlullah'ın yanından hiç ayrılmaması, O'ndan işittiklerini ezberlemesi, yaşamak için başkasını meşgul eden ve onun da Rasûlullah'ın *sallallâhu aleyhi ve sellem* yanında bulduğu bir lokmanın bile kendisini meşgul edip alıkoyamamasını ve bazılarının iddia ettiği gibi bunu boş yere

ve lakırdı olsun diye söylemediğini, aksine bununla; 'Ebû Hureyre Rasûlullah'tan *sallallâhu aleyhi ve sellem* çok rivâyette bulunmuş' diyenlere cevap vermeği kastetmiştir. Bu da onun şu sözünden anlaşılmaktadır: "Siz Ebû Hureyre'nin Rasûlullah'tan çok rivâyette bulunduğunu iddia ediyorsunuz. Halbuki ben, Rasûlullah'a *sallallâhu aleyhi ve sellem* karın tokluğuna arkadaşlık yapan miskin birisiydim. Muhacirler ise; çarşı-pazarda alış-veriş kendilerini meşgul ediyordu, Ensara gelince, onları da mallarını korumak meşgul ediyordu..." (110)

Yukarıda da geçtiği üzere İbn Ömer'in *radiyallâhu anh* itirazına şu sözüyle de cevap vermiştir: "Bizi, ekim-biçim işleri de alış-veriş de Rasûlullah'tan *sallallâhu aleyhi ve sellem* alıkoymazdı. Ben ancak Rasûlullah'tan sa.v., bana öğreteceği bir kelime ya da yedireceği bir lokma isterdim."

Niyeti karnını doyurmak olsaydı eğer, Yemen emirlerinden birisinin yanında yer edinme imkanı vardı, ya da kabile reislerinden birisinin yanında ziraat yaparak ya da çobanlık ve benzeri işlerde çalışarak geçimini sağlayabilir, böylece kendisini sefer sıkıntısından ve aile, aşiret ve memleketi terketme sıkıntısından, aynı zamada Yemen'den Hicaza; etrafı Mekke'de müşrikler, Medine ve çevresinde münafıklar, yine oraya yakın bölgede olan yahudiler tarafından çevrilmiş olduğu halde bekleyen üç düşmandan henüz kurtulamamış, beşeri ve maddi ölçüler kıyas alınacak olursa başarıve hezimetin de ihtimal dahilinde bulunduğu ve günlük bir malı olmayan, otorite sahibi ve kral da olmayan bir adamın yanına hicret etmezdi. Bütün bu ihtimaller, hikmet sahibi Yemenli, zeki ve genç Ebû Hureyre'nin zihninden uzak değildi. O bütün bunlara rağmen ısrarla yolculuğunu; nurun doğduğu tarafa; hak davet olan Rasûlullah'ın *sallallâhu aleyhi ve sellem*, Allah'ın bir ve tek olduğunu anlatan iman davetine yönlen-

(110) Buhârî, (4/247). Müslim, *Nevevi Şerhi* ile beraber (16/52-53), lafız Buhârî'ye aittir.

dirdi. Medine'ye ulaştıktan iki ya da üçgün sonra da Rasûlullah *sallallâhu aleyhi ve sellem* ile beraber Hayber gazvesine katıldı.(111)

Onunla beraber daha sonrakilere de katıldı ve yanından hiç ayrılmayarak, kendisi dışındakilerden onun *sallallâhu aleyhi ve sellem* sohbetiyle şereflenen bir çok kimsenin ezberlemediği rivâyetleri O'ndan *sallallâhu aleyhi ve sellem*ezberledi. Evet o, yönelmiş Taybe'ye doğru giderken bir taraftan da şu şiiri dillendiriyordu:

Gece çok uzun ve zorlu, olsun küfrün çemberinden kurtuldu ya! (112)

Niyeti karnını doyurmak olsaydı eğer, Rasûlullah'ın *sallallâhu aleyhi ve sellem* yanında devamlı bulunmasından dolayı bir çok gün karnını doyurması mümkün olmadığında Rasûlullah'a *sallallâhu aleyhi ve sellem* mülazemeti terkederek Medine halkından zengin olan sahabe ya da başkalarının yanında çalışarak karnını doyuracak bir yer arayabilirdi. Çünkü bazı günler bir ya da iki hurma, bir yudum süt veya buna yakın bir şeyle geçiniyordu. Kendisinin şöyle dediği rivâyet edilmiştir: Birgün evden mescide gitmek için çıkmış ve yolda bir gurupla karşılaşmıştım. Onlar bana: Seni dışarı çıkartan nedir? Demişlerdi, ben de onlara: Açlık, demiştim de, bunun üzerine kalkıp beraber Rasûlullah'ın *sallallâhu aleyhi ve sellem* yanına gitmiştik. O da bize: Bu saatte sizi buraya getiren nedir, buyurdu. Durumu kendisine anlattıktan sonra bir tabak hurma getirterek her birimize ikişer hurma verdi ve şöyle buyurdu: Bu iki hurmayı yeyin, üzerine de su için. Bunlar bugün için size yeter.(113)

Yine şöyle dediği rivâyet edilir: Rasûlullah'a *sallallâhu aleyhi ve sellem* birardak süt hediye edilmişti. Suffa ehlini çağırmasını ona emretmiş, o da onları tanıdığı için gidip çağırmış ve on-

(111) Buhârî (5/74).
(112) Ebû Nuaym, *el-Hilye* (1/379). İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*:(8/107)
(113) Zehebî, *Siyer-i A'lâmi'n-Nubelâ*:(2/592)

lar da gelip oturmuşlar. Rasûlullah *sallallâhu aleyhi ve sellem*, Ebû Hureyre'ye şöyle buyurmuş: Ey Ebû Hureyre, al bunu onlara ver. Ben de teker teker vermeğe başladım. Her verdiğim kişi kana kana içiyordu, böylece hepsine verdim. Sonra Rasûlullah'a sa.v. sundum, o da tebessüm ederek başını bana kaldırıp, ben ile sen kaldık, buyurdu ve: Hadi iç, buyurdu, bende içitim, yine iç, dedi, ben yine içtim. O, iç, demeğe bende içmeğe devam ediyordum. Yine iç, deyince, ben: Seni Hak ile gönderene yemin ederim ki, artık içecek yer bulamıyorum. Derken bardağı aldı ve geri kalanı da kendisi içti. (114)

Bu rivâyet, Rasûlullah'ın *sallallâhu aleyhi ve sellem* bereketiyle sütün artması, fakir müslümanlara yerdım ederek sütü önce onlara ikram ederek kendisini sonraya bırakması, onların doymasından dolayı mutlu olması ve bu hususta onun darb-ı mesel haline gelmesi gibi yüce hallere delalet etmesi yanında, aynı zamanda onların açlık ve ihtiyaçtan dolayı çektikleri sıkıntıların boyutlarını da göstermektedir.

İşte onlardan sadece bir kısmı:

Karnını doyurmağa bakmakla itham edilen Ebû Hureyre, bilakis Rasûlullah *sallallâhu aleyhi ve sellem* üç gece peş peşe doymuş değillerdi. Hz. Aişe'nin *radiyallâhu anh* şöyle dediği sahih kaynaklarda mevcuttur: Al-i Muhammed *sallallâhu aleyhi ve sellem* Medine'ye geldiğinden beri ruhu kabzedilene kadar üç gece peş peşe buğday yemeğine doymamışlardır. Yine şöyle demiştir: Belki bir ay geçerdi de yemek için ateş yakmazdık, yiyeceğimiz ancak hurma ile su olurdu. (115)

Sa'd b. Ebi Vakkas'ın *radiyallâhu anh* şöyle dediği rivâyet edilir: "Rasûlullah *sallallâhu aleyhi ve sellem* ile beraber olan yedi kişiden yedincisi idim. Yanımızda ağaç yapraklarından başka yiye-

(114) Bu rivâyet "Rasûlullah'a olan muhabbeti ve hizmeti" bölümünde tahrici yapılmştır.

(115) Buhârî (7/181).

ceğimiz yoktu, öyleki avurdumuzu ağız içi yara bağlamıştı." (116)

Rasûlullah *sallallâhu aleyhi ve sellem* ve şerefli ehl-i beytinin hali böyle olunca, onun yolundan giden Ebû Hureyre'nin hali nasıldır acaba? Karnını doyurmağa bakmakla itham edilen biri bu haldeyken onun gibi midir? Pekala, doymak için ikram ettiği şeyden geriye birşey bulamaması veya çok az birşey bulabilmesine rağmen karnını doyurmağa bakması acaba kendisine ne kazandırır???

O, karnını doyurmağa ve diğer dünyevi amaçlara önem gösterseydi eğer, Rasûlullah'ın *sallallâhu aleyhi ve sellem* kendisine de teklif ettiği ganimetlerden diğerleri gibi bir şeyler alırdı. Sa'd b. Ebi Hind, Ebû Hureyre'den *radiyallâhu anh* Rasûlullah'ın *sallallâhu aleyhi ve sellem* şöyle buyurduğunu rivâyet etmiştir: "Arkadaşlarının benden istediği şu ganimetlerden sen de istemez misin? Ben de dedim ki: Ben senden, Allah'ın sana öğrettiklerinden bana öğretmeni isterim. Bunun üzerine sırtımda bulunan üzeri çizgili elbiseyi çekerek benimle kendisi arasına yaydı. O kadar ki ben, onun üzerinde gezinen karıncaya bakıyordum, derken bana anlatmağa başladı, öyle ki konuşmasını olduğu gibi anladım. Ve şöyle dedi: Onu topla ve kendine yaklaştır. Sabahladığımda bana anlattıklarından hiç bir şeyi unutmamıştım."(117)

Şimdi Ebû Hureyre'nin *radiyallâhu anh* niyeti karnını doyurmaya mı yoksa ilme ve onu elde etmeğe mi yöneliktir? Başına buyruk davrandığında sahibinin gözünü ve basiretini hakkı görmeğe ve söylemeğe kapatan nefsin hevasını Allah kahretsin!

Yine onun açlık ve fakirlikten dolayı çektiği sıkıntıları zikretmesi; geçmişini inkar etmemesi ve objektifliğine delaleti açısından menfaatçi ve maddeci şeklinde yorumlanmak yerine takdir edilmesi gereken bir durumdur. Çünkü bu durum, onun müte-

(116) Ebû Nuaym, *el-Hilye* (1/93).
(117) Ebû Nuaym, *el-Hilye* (1/381). Zehebî, *Siyer-i A'lâmi'n Nubelâ* (2/594).

vazılığına, Allah Taala'nın kendisine ihsan ettiği nimetleri açıkça itiraf edip şükretmesine, zikrini yüceltmesine, İslam, ilim ve faziletle kadrini yükseltmesine yardımcı olmuştur. Öyle ki, onu, Allah'a çokça hamdederken ve överken görürüz. O sözlerinden birisi şudur: "Dini dosdoğru kılan ve Ebû Hureyre'yi de işçi iken imam yapan Allah'a hamdolsun..."(118)

Bir diğeri de şöyledir: "Ebû Hureyre'ye Kur'an'ı öğreten Allah'a hamdolsun. Ebû Hureyre'yi Muhammed ile *sallallâhu aleyhi ve sellem* şereflendiren Allah'a hamdolsun..."(119)

İşte bu şekilde bu şüphenin de batıllığı ortaya çıkmış oldu. Ebû Hureyre'nin *radiyallâhu anh* Rasûlullah'a *sallallâhu aleyhi ve sellem*; bir kısım iddiacıların iddia ettiği gibi karnını doyurmak için değil, bilakis O'na *sallallâhu aleyhi ve sellem* iman ettiği, O'nu *sallallâhu aleyhi ve sellem* sevdiği ve O'ndan *sallallâhu aleyhi ve sellem* ilim, hidayet ve nur olarak toplayabildiğini toplamağa rağbet gösterdiği için sohbetinde bulunmuştur.

DÖRDÜNCÜ ŞÜPHE:

Rasûlullah *sallallâhu aleyhi ve sellem*'den Rivâyet Ettiği Bazı Rivâyetleri Gizlemesi:

Bir kısım heva ehli kimselerin yaydığı şüphelerden birisi de: Onun Rasûlullah'tan *sallallâhu aleyhi ve sellem* işitiklerinden bir kısmını gizlemiş olmasıdır ki, bu Allah Teâlâ'nın Resulüne emrettiği, insanlara tebliğ etmesini emrettiği vahyi gizlemek olarak kabul edilir. Buna dayanak olarak da yine kendisinden sahih olarak rivâyet edilen şu haberdir: "Rasûlullah'tan *sallallâhu aleyhi ve sellem* iki kap ezberledim. İlkini insanlar arasında yaydım. Diğerini yayacak olsaydım bu boyun kesilirdi."(120)

(118) İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*:(8/113).
(119) Ebû Nuaym, *el-Hilye* (1/383).
(120) Buhârî (1/192-193).

Diğer bir rivâyet de şöyledir: "Rasûlullah'tan bir kısım hadisler ezberledim ki, onları size rivâyet etmedim. Eğer onlardan bir tanesini bile size rivâyet etseydim beni taşlarla recmederdiniz."(121)

Bu şüpheye bir kaç şekilde cevap verilebilir:

1-Ebû Hureyre *radiyallâhu anh* : İki kap ve onun manasındaki şeyi iki kısım veya iki hadis gurubu şeklinde olduğunu kastetmiştir. Birincisi ki, bu çok olandır, insanlara rivâyet edip de neşrettiği rivâyetlerdir. Bunlar tebliğ edilmesi zorunlu olan ve insanlardan gizlenmesi asla caiz olmayan haberlerdir. İkincisi ise, az olanlardır. Bunlar çoğunlukla bir ya da iki hadisi aşmayan rivâyetlerdir ki, gizleyip insanlara rivâyet etmediği hadislerdir. Bu rivâyetler; kendisiyle amel edilmesi matlub olmayan, fitneyi kışkırtan, kendisine güvenip dayanmayı terettüp eden veya rivâyet eden hakkında eziyete sebep olup o kişinin yalancılıkla itham edilmesine müncer olan haberlerdendir. Zehebî derki: Bu, asıl ve tali konularda olsun, övme ve yerme hususunda olsun; fitnenin canlanmasına sebep olabilecek hadislerin rivâyet edilmeyip gizlenebileceğinin caiz olduğuna delelet eder. Fakat helal ve haram ile ilgili her hangi bir hadisi gizlemek ise kesinlikle helal olamaz. Çünkü o, apaçık bir belge ve mahz-ı hidayettir.(122) Yani, onun insanlara beyan edilmesi vacip olup ketmedilmesi asla caiz değildir.

Hafız İbn Kesîr ise şöyle der: Onun izhar etmediği bu kap; fitneler, savaşlar, insanlar arasında meydana gelmiş ve gelecek olan savaş ve kargaşalardır. Bu durumlar gerçekleşmeden önce, bunları haber verecek olsaydı eğer bir çok insan hemen onu yalanlamağa koyulurdu.(123)

2- Rasûlullah'tan *sallallâhu aleyhi ve sellem* rivâyet ettiği haber-

(121) Hakim, *el-Müstedrek*'te (3/509) rivâyet ederek, sahihtir, demiş, Zehebî de ona muvafakat etmiştir.
(122) Zehebî, *Siyer-i A'lâmi'n-Nubelâ* (2/597).
(123) İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye* (8/109).

lerden bir kısmını gizleyen sahabe sadece Ebû Hureyre *radiyallâhu anh* değildir. Zira sahabeden bazısının, Rasûlullah'tan *sallallâhu aleyhi ve sellem* rivâyet ettikleri bazı hadisleri gizledikleri sabit olmuştur. Onlardan birisi Muaz b. Cebel *radiyallâhu anh* dir. Müslim, onun şöyle dediğini rivâyet eder: "Afir adlı bir merkebin üstünde Rasûlullah'ın *sallallâhu aleyhi ve sellem* terkisindeydim. Buyurduki: Ey Muaz, bilir misin, Allah'ın kullar üzerindeki hakkı ve kulların da Allah üzerindeki hakkı nedir? Dedim ki: Allah ve Resulü bilir. Bunun üzerine şöyle buyurdu: Allah'ın kullar üzerindeki hakkı, Allah'a ibadet etmeleri ve O'na hiç birşeyi ortak koşmamalarıdır. Kulların Allah üzerindeki hakkı ise, kendisine hiç bir şeyi ortak koşmayanlara azap etmemesidir. Dedim ki: Ya Resulellah! Bu müjdeyi insanlara vermeyeyim mi? Buyurduki: Hayır onlara bu müjdeyi verme, yoksa tembel davranırlar."(124)

Bir diğeri Ubade b. Samit *radiyallâhu anh* tir. Ölüm hastalığı anında şöyle dediği sahih olarak mervidir: Rasûlullah'tan *sallallâhu aleyhi ve sellem* işitmiş olduğum ve sizin hayrınıza olan her hadisi size rivâyet ettim, ancak bir hadis hariç. Onu da bugün size rivâyet edeceğim, nefsim kuşatıldı ölümüm yaklaştı. Rasûlullah'ı *sallallâhu aleyhi ve sellem* şöyle buyuruken işittim:"Kim, Allah'tan başka ilah olmadığına ve Muhammed'in de onun resulü olduğuna şahitlik ederse Allah Azze ve Celle, ona ateşi haram kılmıştır."(125)

Kadı Iyaz da şöyle der: Sahabeden bunun gibi, ameli barındırmayıp ona götüren bir zorunluluk da yoksa, halkın anlayamayacağı veya hem söyleyene hem de işitene zarar verme endişesi varsa, bu durumlarda hadisin terkedilmesi çokça gerçekleşmiştir.(126)

3- Gördükleri bir takım sebeplerden ötürü sahabenin bü-

(124) Müslim Nevevi şerhiyle birlikte (1/232)
(125) Müslim Nevevi şerhiyle birlikte (1/229)
(126) Nevevi, *Şerhu Müslim* (1/229)

yükleri, insanları hadis rivâyetini azaltmağa çağırmışlar ve teşvik etmişlerdir.

Ömer b. Hattab'ın *radiyallâhu anh* şöyle dediği rivâyet edilmiştir: Amele konu olanlar hariç, Rasûlullah'tan *sallallâhu aleyhi ve sellem* rivâyeti azaltın.

İbn Kesîr derki: Bu, Ömer'in *radiyallâhu anh*, insanların hadisleri anlayamayıp yerli yerince kavrayamamaları endişesine hamledilir. Bu sebeple hadislerden ruhsat içeren rivâyetlere yapışırlar. Kişi çokça hadis rivâyetinde bulunduğu zaman hata ve yanılgıya düşebilir ve insanlar da ondan o şekilde alırlar.(127)

Sahihde Ali b. Ebi Talib'in *radiyallâhu anh* şöyle dediği mervidir: "İnsanlarca maruf olan şeyleri rivâyet edin. Hoş karşılamayacakları şeyleri rivâyet etmekten uzak durun. Allah ve Rasûlunun yalanlanmasını ister misiniz?"(128)

İbni Mes'ud'dan da sahih olarak şöyle rivâyet edilmiştir: "Sen, akılları eren bir topluluğa hadis rivâyet etmiyorsun, böyle yaparsan onlar arasında fitne baş gösterir."(129)

Bununla açıkça ortaya çıkmaktadır ki, Ebû Hureyre'nin gizledikleri, diğer sahabelerin rivâyet etmeyip gizledikleri bir kısım rivâyetlerin aynısıdır. Vehme düşen yanılmışların zannettiği gibi o, Allah Teâlâ'nın, Resulüne, bütün insanlara emrettiği şeyleri beyen etmesi emrini gizlemiş değildir.

BEŞİNCİ ŞÜPHE:
HZ. Ömer'in Bahreyn Valiliğinden Azletmesi

Bir kısım heva ehlinin yaydığı şüphelerden birisi de; Ömer'in *radiyallâhu anh* onu Bahreyn valiliğinden azletmesi meselesidir ki,

(127) İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye* (8/110)
(128) Buhârî (1/199).
(129) Müslim Nevevi şerhiyle birlikte (1/76)

bunu onun güvenilirliği hakkında şüphe oluşturmak için yapmaktadırlar.

Şu sebeplerden dolayı bu şüphe batıldır:

1- Hz. Ömer *radiyallâhu anh*, Ebû Hureyre'yi Bahreyn valiliğinden alırken onun güvenilirliği hakkında şüphe duymamış aksine, o, soruşturup görevden almakla Bahreyn valiliğine geldikten sonra malının az da olsa artması etrafındaki dedikoduları kesmek istemiştir. Bir darb-ı meselde denmiştir ya: "Fakir yeni bir elbise giyse, bunu sana kim verdi?" derler. Hz. Ömer'in onun hakkında bir an şüphe duyduğunu farzetsek bile, bu şüphe; bu malın kaynağını sorup Ebû Hureyre'den ikna edici cevabını aldıktan sonra zail olmuştur.

Eyyub es-Sıhtiyani, Muhammed b. Sirin'den şu rivâyette bulunmuştur: "Hz. Ömer, Ebû Hureyre'yi Bahreyn valiliği ile görevlendirip kendisine on bin akçe vermişti. Ona dedi ki: Ey Allah'ın ve Kitabının düşmanı, bu malı kendine mi ayırdın? Bunun üzerine Ebû Hureyre şöyle dedi: Ben de dedimki: Ben ne Allah'ın ne de Kitabının düşmanıyım, sadece onlara düşman olanların düşmanıyım. Ömer: Peki bunlar nereden? Dedi. Bunun üzerine dedim ki: At yavru verdi, kölemin değeri arttı ve peşisıra hediyeler geldi, derken bakıp böyle buldular."

Hz. Ömer'in onun cevabından ikna olmasını ve hakkındaki şüphesinin zail olmasını destekleyen şeylerden birisi daha sonra onu tekrar Bahreyn valiliğine çağırmasıdır.

Aynı rivâyette şöyle gelmiştir: " Daha sonraki bir zamanda Hz. Ömer onu Bahreyn'e göndermek istemiş fakat o kabul etmemiştir. Bunun üzerine Hz. Ömer ona: Çalışmayı hoş karşılamıyorsun, ama senden daha hayırlı olan Yusuf a.s. işi istemişti. O da dedi ki: Peygamber oğlu Peygamber Yusuf, ben ise Umeyme oğlu Ebû Hureyre, ikiden ve üçten endişe ederim. Ömer de dediki: Neden beş, demedin? O da dediki: İlimsiz konuşmaktan,

hilimsiz hükmetmekten, sırtıma vurulmasından, malımın zorla alınmasından ve namusumun çiğnenmesinden korkarım." (130)

Bu rivâyet, Hz. Ömer'in Ebû Hureyre'yi Bahreyn valiliğinden azletmesi ile ilgili konudaki rivâyetler içinde ravilerinin sika olması ve büyük tabii Muhammed b. Sirin'e tariklerinin çok olması sebebiyle en sahihidir. Onu görevden alması; onun hıyanetten, az güvenilir olmasından ya da görevinde bir eksiklikten dolayı olmadığını göstermektedir. Aksi halde kendisini görevden aldıktan sonra ikinci defa Hz. Ömer'in onu Bahreyn'e vali olması için davet etmesi ne ile açıklanıp yorumlanabilir ki?

2-Hz.Ömer'in dikkat çekici siyasetinden birisi de valileri ve yaptıklarını takip ederek kendisine gelen en ufak şikayet durumunda ve aleyhlerinde söylenen sözleri araştırıp soruşturmasıdır. Bunu yaparken de onların mertebe ve islama önce girmiş olmaları sebebiyle konumlarına, derecelerine ve faziletlerine bakmazdı. Bundan dolayı Ebû Hureyre'yi, sohbet ve faziletçe ondan daha aşağı ya da daha yukarı olan, islama ilk girenlerden, cennetle müjdelenmiş ve duasına icabet edilen birisi olan Sa'd b. Ebi Vakkas *radiyallâhu anh* gibi birisini Kufe emirliğinden azletmişti.(131) Daha sonraları ise şura ehline vasiyetinde şöyle demişti: "Eğer Sa'd halife seçilirse tamam. Aksi takdirde kim seçilirse Sa'd'dan yararlansın. Zira ben Sa'd'ı beceriksiz ya da hain olduğundan dolayı görevden almış değilim."(132)

Umeyr b. Sa'd b. Ubeyd el-Ensari *radiyallâhu anh*: "Cinsinin tek örneği Umeyr" diye bilinen sahabidir. Onu bu şekilde Ömer'in *radiyallâhu anh* nitelediği de söylenmiştir. İbni Ömer'in R. Anhuma Abdurrahman b. Umeyr b. Sa'd'a şöyle dediği rivâyet edilmiştir: "Şam'da senin babandan daha faziletlisi yoktu."(133)

(130) Zehebî, *Siyer-i A'lâmi'n-Nubelâ* (2/612); İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye* (8/116).
(131) İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye* (8/79). İbn Hacer, *el-İsâbe* (2/33)
(132) İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye* (8/75). İbn Hacer, *el-İsâbe* (2/34)
(133) İbn Hacer, *el-İsâbe* (3/32)

Bununla birlikte Tirmizî'nin Ebû İdris el-Hulani'den rivâyetine göre Hz. Ömer *radiyallâhu anh* onu Humus valiliğinden azlederek yerine bir başka sahabiyi atamıştır.(134)

Bu durum Hz. Ömer'in bazan bir kısım valilerini soruşturup görevden alması daha önce de değindiğimiz üzere onun siyasi idareciliğindendir. Yoksa görevden aldığı kimselerin suçluluğunu göstermez. Belki de o bunun, kendisinden sonraki halife ve emirler için takip edilmesi gereken bir yol olmasını istemiş olabilir.

ALTINCI ŞÜPHE:

Ümeyye Oğulları ile Dostluk Kurmakla İtham Edilmesi

Heva ehli kimseler, Ebû Hureyre hakkında yalan yere uydurup yaydıkları önceki şüphelerle yetinmeyip sanki onun üzerinde kan ve mal hakkı varmışcasına onu, Ümeyyeoğullarına meyletmekle ve Muaviye *radiyallâhu anh* için Ali b. Ebi Talib'i zemmetmekle alakalı hadisler uydurmakla itham etmişlerdir ki, bunlar sıhhat yönünden hiç bir temel ve delile dayanmamaktadır:

1- Bildiğimiz kadarıyla, uydurulduğu iddia edilen bu içerikte herhangi bir hadis, müslümanların cumhuru nazarında itimad edilen hadis kitaplarında sahih ya da başka bir rivâyet varid değildir. Eğer sadık ise iddia eden kimsenin bu iddiasını ıspatlaması gerekir, ancak bu o kişi için nasıl mümkün olacak ki!?

2- Ebû Hureyre'nin hadis uydurduğuna dair yalan haberler yayanlar; sahabeden olsun, adalet sahibi tabiinden ve onlardan sonra gelip de dinleri ve sünnet-i nebi hususunda hiç kimseye nezaket göstermeyen cerh ve tadil uleması gibi ondan rivâyette bulunanların keşfedemediği bu şeyleri onlar nasıl keşfedebiliyorlar.

(134) Tirmizî, *es-Sünen* (5/351)

3- Ebû Hureyre *radiyallâhu anh*:"Kim benim hakkımda bile bile yalan uydurursa ateşten yerine hazırlansın." Hadisinin rivâyetine yaklaşık kırk sahabenin de iştirak ettiği bir hadisi rivâyet eden birisi nasıl olur da hadis uydurur.(135)

Madem öyle; onun Muaviye *radiyallâhu anh* için uydurduğu hadisler hangileridir? Bunlar kaç tanedir? Hangi kitaplar bunları nakletmiştir? Söyleyin ki, onların hadis alimleri nazarındaki kıymetini öğrenelim.

4- Güvenilir hadis kitapları bize, ehl-i beyt'in *radiyallâhu anh* menakıbı hakkında, en başında da Ali b. Ebi Talib'in *radiyallâhu anh* menakıbı hakkında Ebû Hureyre'den sahih ve hasen bir çok rivâyette bulunmuşlardır. Biz, bu kitabımızın Ebû Hureyre ve Ehli Beyt bölümünde bununla ilgili biraz bilgi verdik. Bildiğim kadarıyla aynı zamanda bu kitaplar, Muaviye *radiyallâhu anh* ve ümeyyeoğullarından diğerleri hakkında Ebû Hureyre'den hiç birşey rivâyet etmemişlerdir.

5- Muaviye *radiyallâhu anh* döneminde bu batıl şüpheyi doğrulayan bir bilgi ve görevle sorumlu kılındığı sabit değildir. Sadece Mervan b. Hakem'in bazı ihtiyaçlarını gidermek için Medine emirliğine gelmesi hariç.

Bu da ona ehil olması ve insanların bunu kabul etmesinden dolayı deruhte ettiği namaz kıldırmak ve hutbe okumak gibi bir kaç görevi geçmeyen bir emirliktir. Yoksa bütün bunlar Mervan'ın Ebû Hureyre'ye sevgisinden kaynaklanmamaktadır. Çünkü bir çok ortamda da göründüğü üzere aralarında ihtilaf ve nefret duyguları hakimdi.

Bunlardan birisi şu hadisedir: Velid b. Rebah'tan şöyle rivâyet edilmiştir: Ebû Hureyre'yi Mervan'a şöyle derken işittim: "Sen vali değilsin, vali senden başkasıdır, bırak onu -yani Hz. Hasan'ı defnedecekleri zamanı kastediyor – sen, kendini ilgilen-

(135) Nevevi, *Şerhu Müslim* (1/68).

dirmeyen şeylere müdahale ediyorsun, bu hareketinle kendinden uzak olanları hoşnut etmek istiyorsun. Bunun üzerine Mervan ona yaklaşarak öfkeli bir şekilde şöyle dedi: Ey Ebû Hureyre, insanlar; o Rasûlullah'tan çok hadis rivâyet ediyor, diyorlar. Bunun üzerine Ebû Hureyre *radiyallâhu anh* dedi ki: Ben, Rasûlullah *sallallâhu aleyhi ve sellem* Hayber'de iken geldim. Ben ogün otuza altı sene daha kattım. O *sallallâhu aleyhi ve sellem* vefat edinceye kadar yanında kaldım, eşlerinin evindeyken bile onunla beraber dönüp dolaşır, kendisine hizmet ederdim, onunla birlikte savaşa katılır, haccederve arkasında namaz kılardım. Derken vallahi ben, insanlar içinde onun hadisini en iyi bilen oldum.(136)

Diğer bir rivâyet de şöyledir: Ebû Hureyre *radiyallâhu anh* Mervan'a demiştir ki: Ben arzu ve istekle müslüman oldum ve isteyerek hicret ettim, Rasûlullah'a *sallallâhu aleyhi ve sellem* şiddetli bir sevgi besledim. Siz de aynı yerde ve davet yurdundaydınız ama davetçiyi yurdundan çıkardınız, ona ve ashabına eziyet ettiniz ve sizin müslümanlığınız benden sonraya kaldı. Mervan konuştuklarına pişman oldu ve ondan uzak durdu.(137)

Bir diğer rivâyet de şöyledir: Canım elinde olana yemin ederim ki, insanlar üzerine bir kaç koyunun, sahibine Mervan'ın darından daha sevimli olacağı zamanın gelmesi yakındır.(138)

Burada açık bir şekilde Mervan'a karşı bir sataşma vardır. Fakat her ihtiyacın ve her bir durumun kendine has gerekleri vardır.

Ebû Hureyre, Ali b. Ebi Talib *radiyallâhu anh* ile Muaviye b. Ebi Sufyan *radiyallâhu anh* arasında meydana gelen ihtilafta hiç birisine meyletmemiş, bu ihtilaftan neş'et eden fitneden uzak duran sahabelerle beraber o da uzak durarak, hicretin yirmi dördüncü

(136) Zehebî, *Siyer-i A'lâmi'n-Nubelâ* (2/605). İbn Kesir, *el-Bidâye ve'n-Nihâye* (8/111)
(137) İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye* (8/122)
(138) Zehebî, *Siyer-i A'lâmi'n-Nubelâ* (2/610-611)

senesinden önce Bahreyn'den döndükten sonra Medine'ye yerleşerek hicri elli senesinden sonra vefat edinceye kadar orada ikamet etmiştir. Buna rağmen müfterilerin iftirasından ve söylemediğini ona söyleten yalancıların yalanından uzak kalamamıştır. Bunlardan birisi; ona isnad edilen şu batıl sözdür: "Ali'nin arkasında kılınan namaz tamdır." Bunu iftira eden bu hususta cahilse diyecek bir şey yoktur. Bunlardan birisi; ona isnad edilen şu batıl sözdür: "Ali'nin arkasında kılınan namaz tamdır." Bunu iftira eden bu hususta cahilse diyecek bir şey yoktur. Yok eğer bilen birisi ise, o halde şöyle buyuran islami ilkelerden saptığı açıktır: *"Allah'ın ayetlerine inanmayanlar, ancak yalan uydurur. İşte onlar, yalancıların kendileridir." (Nahl, 16/105)*

Mesele Mikafili'nin söylediği şu ilkeye dayanıyor: "Gaye vesileyi temize çıkarır"

Şüphe yok ki, insanın bir başkasına duyduğu öfke, nefsini hoşnut etmek ve şeytanın iğvasına icabet etmek için yalanı ve iftirayı temiz gösterir. İşte bu yüce sahabi ve rivâyetleri etrafında oluşturulan şüpheler ve batıl iddiaların temel kaynağı budur.

Şöyle söyleyene Allah rahmet etsin:

Ey ilme ve rivâyetlere talip olanlar
şüphe yok ki rivâyetler afettir

Almayın ilmi, töhmete uğramıştan
ancak şehadeti geçerli olan hariç

Emanetine ve dinine güvendiğiniz
kimselerin etrafında dolaşın.[139]

(139) Hatib el-Bağdâdî, *el-Kifâye* (133).

EBÛ HUREYRE ETRAFINDA KOPARTILAN ŞÜPHELERİN SEBEPLERİ

Ebû Hureyre'nin etrafında kopartılan şüpheler genel olarak sahabe üzerinden, özel olarak da onlar içerisinden İmran b. Husayn, Bera b. Azib, Cabir b. Abdillah, Ebû Hureyre gibi raviler üzerinden zındık, bid'atçi ve diğer bir takım topluluklar tarafından meydana atılmıştır. Bu topluluklar tarafından rivâyet edilen bu yalanları, İslam düşmanları ve bunlardan nefret eden mülhid ve müsteşrikler oryantalistler ve islamın sağlam temelini ürkütücü göstermek isteyen diğerleri; islamın çocuklarını kendi emellerine hizmet ettirmek ve ona karşı hırslı bir tutum ortaya koymalarını sağlamak için bu rivâyetleri adeta kapmışlardır.

Kendilerinden öncekilerin şüphelerine bir de kendilerini miras olarak aldıkları kin ve sapkın anlayışlarına sürükleyen şeyleri de katarak, bu ümmetten oldukları zannedilen bir kısım çağdaşlar, kahir ekseriyeti heva ve cehalete dayanan, bazan da ortalıkta görünme sevdasından kaynaklanarak farklı savunma refleksleriyle benzeri şüpheleri dillendirmeğe başladılar. Bunu da kendi zanlarınca, bu ümmetin en faziletlilerinin, dinlerine ve Rasûlullah'ın *sallallâhu aleyhi ve sellem* mirasına en çok güvenenlerin adına yaptıklarını söylemeleridir. Bu zalimce ve haince saldırıdan Ebû Hureyre *radiyallâhu anh* tam olarak nasibini almıştır. Bunun bir takım sebepleri vardır. En önemlilerini şöyle sıralayabiliriz.

1- Rasûlullah'tan *sallallâhu aleyhi ve sellem* yapmış olduğu rivâyetlerin çoğunluğunun sahih hadis olması.

2- Hadislerinin kapsadığı şeylerin önemli olması ve inanç,

ibadet, muamelat, süluk, ahlak ve diğer dini meselelerin çoğunu kapsaması.

3- İhtilaflı bir kısım meselelerle ilgisi bulunan hadislerden bir çoğunu rivâyet etmiş olması ve çoğunluğun diğerleriyle olan ihtilaflarında bu rivâyetlere itimad etmesi ve o konudaki hüccetinde bu çoğunluğun lehine olması.

4- Hadis imamlarının, onun hadislerini kitaplarında, bunların başında da iki imam olan Buhârî ve Müslim'in kitaplarında rivâyet etmiş olmaları.

Ona yönelik düşündükleri kötülüğün en önemlileri şunlardır:

a-Onun hakkında şüphe oluşturmak.

b- Rivâyetleri hakkında şüphe oluşturmak.

c- Bu rivâyetleri tahric eden kitaplar hakkında şüphe oluşturmaktır. Sünnet düşmanlarının ve öteden beri aldanmış ve bu sebeple mükafatlandırılmış olan eski ve yeni kişilerden onların izlerini takip edenlerin gösterdikleri çabanın amacı işte budur.

5- Hayatı, rivâyetleri toplama şekli, onları ezberlemesi ve bu hususta ayrıcalıklı kabiliyeti hakkındaki bilgisizlik. Bu, niyetleri güzel olan kimselere göre böyledir. Tabiki bu durum, eğer o kişi Ebû Hureyre'ye *radiyallâhu anh* hüsn-ü zan besleyen kimselerden ise böyledir.

Burada Hakim Ebû Abdillah'ın, Ebû Hureyre ve rivâyetlerine yönelik saldırılar ile alakalı Hafız Ebûbekir b. Huzeyme'den naklettiği şu sözleri de ziretmemizin uygun olacağını düşünüyoruz, özetle şöyle demektedir:" Ancak Allah'ın, kalplerini körleştirdiği ve bu sebeple haberlerin manalarını anlamadıklarından dolayı Ebû Hureyre hakkında haberlerini reddetmek için ileri-geri konuştular. Bu kimseler ya; Muattıla Cehmiyyedir ki, bunlar mezheplerinin hilafına rivâyet edilen bu haberleri işittikleri zaman,

onun haberleriyle hüccetin sabit olmayacağını iddia ederek ve yığınları kandırarak Allah Teâlâ'nın kendisini temize çıkarmasına rağmen Ebû Hureyre hakkında kötü konuşarak itham ettiler. Ya da bunlar Haricidirler; Bunlar mezheplerinin hilafına Ebû Hureyre'nin Rasûlullah'tan *sallallâhu aleyhi ve sellem* rivâyet ettiği haberler işittikleri zaman, bu haberleri hile yoluyla bir hüccet ve burhan ile def edemeyeceklerini anladıklarında son sığınakları yine Ebû Hureyre'ye çatmaktır. Ya da bunlar Kaderiyyedirler; bu kimseler, kulların kesbinden önce Allah Teâlâ'nın takdir edip hükmettiği önceki kaderlere tabi olan ehl-i islamı tekfir ederler. Bunlar da Ebû Hureyre'nin Rasûlullah'tan *sallallâhu aleyhi ve sellem* rivâyet ettiği kaderi isbat eden rivâyetlere baktıkları zaman sözlerinin doğru olduğuna dair bir destek bulamayınca delilleri hemen nefisleri oluverir ve Ebû Hureyre'nin rivâyetleriyle ihticac etmek caiz değildir demeğe başlarlar. Ya da bu kimseler cahildirler; bunlar fıkıhla ilgilenirler ve onu kaynağından elde etmezler. Bu kimseler de hiçbir hüccet ve burhan olmadan taklid yoluyla seçtiği mezhebine ve onun haberlerine muhalif Ebû Hureyre'nin haberlerini işittiği zaman Ebû Hureyre hakkında ileri- geri konuşarak mezhebine muhalif olan haberleri reddeder..., İbni Huzeyme sözünü şöyle bitirir: Bu fırkalardan bazısı Manasını anlamadıkları haberlerden dolayı Ebû Hureyre'yi eleştirmiş ve ayıplamışlardır."(140)

İmam İbni Huzeyme'nin bu anlatımından da ortaya çıkmıştır ki; onlar, ilim ehlinin tashihine aldırmadan ve önem göstermeden sadece manalarını anlamadıklarından ya da akıllarının idrak edememesinden ve bu hususta alimlerin sözlerine müracaat etme külfetine girmeden ve onların yönlendirmelerine itibar etmeden bir kısım hadisleri reddeden bu günki bir kısım çağdaşların selefleridirler. Bununla beraber İmam Yahya b. Main şu sözüyle dikkate değer bir hususu açıklığa kavuşturmuştur: Mu-

(140) Hakim, *el-Müstedrek* (3/513).

hammed b. Abdillah el-Ensari kadı olmağa layıktır. Kendisine: Ey Ebû Zekeriya, peki hadis ne olacak? diye sorulduğunda şöyle cevap verdi:

Harb için yaratılmış toplumlar vardır
Divanların da hesapçıları ve katipleri vardır.(141)

(141) Hatib el-Bağdâdî, *el-Kifâye* (93)

SON SÖZ

Büyük sahabi Ebû Hureyre'nin *radiyallâhu anh* hayatı ile ilgili bu araştırma sonucunda bir takım verilere ulaştık ki, bunlar onun şahsiyetinin oluşmasında, konumunun yüksek olmasında, ilminin intişarında bariz bir şekilde rol oynamıştır. Bunları şu şekilde sıralamak mümkündür:

1- Müslüman olup dört seneyi aşkın bir zaman yanından hiç ayrılmadan Rasûlullah'ın *sallallâhu aleyhi ve sellem* sohbetinde bulunmasıve bu mülazemet sayesinde ilim, hidayet ve marifetle ilgili bir çok şey toplamış olması.

2- Rasûlullah'a *sallallâhu aleyhi ve sellem* olan sevgisi, kavil, amel ve süluk açısından kendisine tabi olma ve onu örnek alma hususunda gösterdiği hırs. Ki, bu hayatının bir çok zamanında davranış ve amellerinden açıkça belli idi.

3- İbadeti, takvası, çokça ölümü anması, ahiret günü korkusu, ateşten ve ona yaklaştıran şeylerden sığınması.

4- Herkese karşı tevazulu olması, herkes tarafından bilinen cömertliği, neşeli oluşu, açık sözlülüğü ve insanların ona olan sevgisi.

5- İlmi yagınlaştırması, din için davette bulunmağa önem göstermesi ve bu hususta Rasûlullah'ın *sallallâhu aleyhi ve sellem* zamanından sonra sahabeler içinde değişik şekillerde davette bulunup ilmi neşredenlerin en fazla dikkat çekenlerindendir.

6- Rivâyetlerinin çok olması, sahih rivâyetleri de en çok kendi rivâyetlerinin olması, hıfzının güzelliği ve zapt ve kavrayışının tam olması.

7- Sohbetinde adaletin sabit olması, aynı şekilde kendisinden sahabelerden bir çoğunun rivâyette bulunması açısından rivâyet adaletinin sabit olması ve onlardan bazısının onun hıf-

zından ve ilminden dolayı kendisini kutlamaları, aynı zamanda kendisinden yüzlerce tabiinin rivâyette bulunup tebrik etmeleri ve sika bulmaları ve onlardan sonra gelen sözlerine ve ilimlerine itibar edilen ümmetin uleması tarafından da sika bulunması.

8- Yaşadığı günlerde sahabe arasında meydana gelen ihtilaflarda tarafsız kalması.

9- Ehl-i Beyti sevmesi, onların menakıb ve fezaili hakkında bir çok rivâyette bulunması.

10- Etrafında kopartılan sahte şüphelerin batıllığının sabit olması ve bu şüphe ve batıl iddiaların ardında ki gizli sebeplerin en önemlilerinin beyan edilmesi.

11- Heva ehlinden bazılarının bir açıdan bid'atlarını desteklemek ve onda şüphe oluşturmak için, diğer açıdan da onun rivâyetleri hakkında şüphe oluşturmak için hadisler uydurmaları. Bunlar, dinin hakikatlerine ve nurlu öğretilerine açıkça muhalif olan şeyleri kapsamaktadır ki, ilim ehli yanında bunlar malumdur.

Onun konumunun yüceliğine, şanının yüksekliğine, ona ve diğer sahabelere tarizde bulunmanın haramlığına yeterli derecede delil sunulmuştur. Zira bu durumda onlara isyan söz konusu olmakta ve İslam ve Rasûlullah'ın muzafferiyeti için, onun öğretilerini kendilerinden sonrakilere naklettiklerinden dolayı -öyleki bize zorluk çekmeden ve karşılık ödemeden ulaşmıştır – onlara yapılmış bir vefasızlıktır. Aynı zamanda onların faziletleri ve onlara yönelik olumsuz tavır takınmaktan skındırılma hakkında varid olan ayet ve hadisleri hafife almaya ve Rasûlullah'ın *sallallâhu aleyhi ve sellem* sohbetinde bulunmalarını önemsememeye götürmektedir. Zira sohbette bulunan dostun fazileti, sohbetinde bulunulan zatın faziletinden kaynaklanmaktadır.

Şüphesiz ki bunda aklı olan veya hazır bulunup kulak veren kimseler için öğüt vardır. Allah hakkı söyler ve O doğru yola ulaştırır, O bize yeter ve O ne güzel bir vekildir.

KAYNAKÇA

el-İstiab fi esmai'l-Ashab: Hafız Ebû Ömer Yusuf b. Abdilber, el-İsabe'nin kenarında

el-İsabe fi temyizi's-Sahabe: İbni Hacer el-Askalani, Daru'l Ulumi'l-Hadisiyye

el-Bidaye ve'n-nihaye: Ebû'lfida İbni Kesir, Daru'l kütübi'l ilmiyye.

et-Tarihu'l-Kebir: İmam Buhârî, Neşr: Muhammed Ezher.

Tedribu'r-Ravi fi şerhi takribi'n-Nevevi: İmam Suyuti, Th: İrfan Abdulkadir Hassune, D. Fikr.

Tezkiretu'l Huffaz: Zehebî, D. İhyai't-Turasi'l Arabi

Hilyetu'l Evliya: Ebû Nuaym el-Isfahani, D. Kitabi'l Arabi

Sünen-i Ebi Dâvûd: Th: Muhammed Muhyiddin Abdülhamid

Sünen-i Tirmizî: Th: Abdurrahman Muhammed Osman, D. Fikr

Sünen-i İbni Mâce: Th: Muhammed Fuad Abdulbaki

Siyer-i A'lami'n Nubela: Zehebî: Th: Şuayb el-Arnaud, Müessesetu'r-Risale

Sahih-i Müslim,Nevevi şehi ile birlikte: Daru'l Fikr

Sahih-i İbni Hibban: Tertib: İbni Balaban el-Farisi, D. Kütübi'l-İlmiyye

Sahih-i Buhârî: Daru'l Fikr

Sıfatu's-Safve Ebû'l-Ferec İbnu'l-Cevzî, Th: Mahmud Fahuri v.d. Daru'l Marife

Tabakatu'l Kübra: İbni Sa'd, Darı Beyrut

Mecmau'z-Zevaid: Nureddin el-Heysemi, Müessetu'l-Mearif

el-Müstedrek ala's-Sahihayn: Hakim en-Nisaburi, D. Kitabi'l Arabi

Müsnedi Ahmed b. Hanbel: Th: Ahmed Muhammed Şakir, Daru'l Mearif

Müsnedü'ş-Şafii: D. Kütübi'l-İlmiyye

Mu'cemu'l Büldan: Yakut el-Hamevi, Daru İhyai't-Turasi'l-Arabi

Marifet-u ulumi'l-hadis: Hakim en-Nisaburi, Dar-u ihyai'l-ulum

Miftahu'l-cenne fi'l-ihticaci bi^s-sünne: Suyuti, El-Camiatu'l-İslamiyye, el-Medine

el-Minhac şerh-i sahih-i Müslim: Nevevi, Daru'lFikr

el-Muvatta: İmam Malik, Th, Muhammed Fuad Abdulbaki, D. İhyai'l kütübi'l-Arabiyye

en-Nihaye fi Garibi'l-Hadis: İbnü'l Esir, Th: Tahir ez-Zavi ve Mahmud et-Tanahi